

فصل ۴ نواحی سیاسی

مفاهیم کلیدی

- ناحیه سیاسی
- جغرافیای سیاسی
- قلمرو جغرافیایی و مرز
- کانون ناحیه سیاسی
- ژئوپلیتیک
- منطقه ژئوپلیتیکی

- ناحیه سیاسی چه ویژگی‌هایی دارد و ارکان آن کدام‌اند؟
- موضوع جغرافیای سیاسی چیست و جغرافیا و سیاست چه تأثیراتی بر یکدیگر دارند؟
- ارکان اصلی کشور به عنوان یک ناحیه سیاسی کدام‌اند؟ و هر یک از آنها چه اهمیتی دارد؟
- معنا و مفهوم ژئوپلیتیک چیست و مناطق ژئوپلیتیکی چه ویژگی‌هایی دارند؟

معنا و مفهوم ناحیه سیاسی

در فصل‌های دوم و سوم کتاب با نواحی طبیعی، فرهنگی و اقتصادی آشنا شدید. در این درس نواحی سیاسی را مطالعه می‌کنیم و نخست، ویژگی‌های اصلی ناحیه سیاسی را برمی‌شمریم. ابتدا مثال را به دقت بخوانید و سپس، فعالیت را انجام دهید.

تصویر روبه‌رو یک مدرسه را نشان می‌دهد. این مدرسه سه رکن اصلی دارد: **فضا و قلمرو جغرافیایی، سازه یا ساختار انسانی و نظام مدیریت.**

۱- همان‌طور که در نقشه می‌بینید، مدرسه یک **فضای جغرافیایی** را اشغال کرده است و قلمرویی دارد. وسعت فضای مدرسه حدود 73° مترمربع است و از جنوب به خیابان شهید باهنر و از شرق به بلوار آیت الله اشرفی اصفهانی محدود شده است.

۲- منظور از **سازه (ساختار) انسانی،** جمعیت و روابط اجتماعی بین افراد است. سازه انسانی مدرسه، شامل دانش‌آموزان و کارکنان آن یعنی مدیر، معاونان، معلمان، مسئول کتابخانه، مربی پرورشی و خدمتگزاران، است که با یکدیگر روابط متقابل دارند.

۳- این مدرسه یک **نظام مدیریت** یا ساختار سازمانی دارد. مدیر و معاونان با همکاری انجمن اولیا و مربیان، مدرسه را اداره می‌کنند.

• اکنون به سه وظیفه مهم نظام مدیریت مدرسه در جهت رسیدن به اهداف آن، توجه کنید.

الف) تنظیم امور فضا: مدیریت مدرسه، امور مربوط به فضای مدرسه را اداره می‌کند؛ برای مثال، دیوارکشی مناسب، نصب در برای ورود و خروج ایمن، چگونگی اختصاص یافتن فضای مدرسه به کلاس‌ها، نمازخانه، کتابخانه، آزمایشگاه، فراهم کردن تجهیزات لازم برای هر بخش از فضای مدرسه و امنیت و نظافت و بهداشت مدرسه.

ب) تنظیم روابط سازه انسانی: مدیریت، بر روابط اجتماعی بین دانش‌آموزان با یکدیگر و با کارکنان مدرسه نظارت می‌کند تا نظم و مقررات حفظ و حقوق و مسئولیت‌ها رعایت شود و هریک از کارکنان و دانش‌آموزان به نقش و وظیفه خود به درستی عمل کنند.

پ) تنظیم امور مدرسه با خارج از آن: مدیریت مدرسه با اداره آموزش و پرورش ناحیه در ارتباط است؛ بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌ها را از آنها دریافت می‌کند و وضعیت آموزشی دانش‌آموزان و عملکرد کارکنان را به آنها گزارش می‌دهد. مدیریت مدرسه با سایر مدارس در زمینه‌هایی چون مسابقات ورزشی، انجام آزمون و نظایر آن ارتباط برقرار می‌کند. همچنین، برای اموری چون امنیت، آب، برق، گاز، تعمیرات ساختمان مدرسه و سرویس رفت و آمد دانش‌آموزان با نهادها و مراکز مختلفی در خارج از مدرسه در ارتباط است. مدیریت مدرسه همچنین با خانواده‌های دانش‌آموزان ارتباط برقرار می‌کند.

فعالیت

تصویر روبه‌رو، یک فروشگاه چند طبقه را که در مساحتی معادل ۲۰۰۰ مترمربع در مجاورت یک خیابان اصلی واقع شده است، نشان می‌دهد.

الف) همفکری کنید و درباره سه رکن اصلی این فروشگاه توضیح دهید:

- ۱- قلمرو جغرافیایی فروشگاه
- ۲- سازه انسانی فروشگاه
- ۳- نظام مدیریت فروشگاه

ب) به نظر شما، مدیریت فروشگاه در هریک از موارد زیر چه وظایفی بر عهده دارد؟ توضیح دهید.

- ۱- تنظیم امور فضا
- ۲- تنظیم روابط سازه انسانی
- ۳- تنظیم روابط فروشگاه با خارج از آن.

۳- ناحیه سیاسی فراملی (منطقه‌ای)

عبارت است از چند کشور که تحت اداره یک نظام مدیریت منطقه‌ای قرار گرفته‌اند؛ مانند اتحادیه اروپا.

اتحادیه اروپا از ۲۷ کشور اروپایی تشکیل شده است. این کشورها مستقل‌اند اما با هم متحد هستند و پذیرفته‌اند که از نظام مدیریت مشترکی تبعیت کنند. کشورهای عضو این اتحادیه برای تحقق مدیریت مشترک، رؤسای را برای شورا و مجلس قانون‌گذاری اروپا، بانک مرکزی اروپا و نظایر آن انتخاب می‌کنند.

کشورهای اتحادیه اروپا در امور سیاست خارجی، کشاورزی، تجارت، محیط زیست و نظایر آن، از اصول و شیوه‌های مشترکی پیروی می‌کنند. اغلب کشورهای اتحادیه اروپا یورو را به عنوان واحد پول مشترک پذیرفته‌اند. همچنین، برای تسهیل رفت‌وآمد مردم به برخی کشورهای عضو به منظور زندگی، کار، تحصیل یا سرمایه‌گذاری، اخذ روادید (ویزا) بین این کشورها لغو شده است و افراد می‌توانند بر طبق پیمان «شنگن» آزادانه و بدون نیاز به روادید به این کشورها، سفر کنند.

۴- ناحیه سیاسی ویژه

ناحیه‌ای است که نظام مدیریت مخصوص به خود دارد؛ مانند نواحی خودمختار و مناطق آزاد تجاری.

• نواحی خودمختار به استان‌ها یا ایالت‌هایی گفته می‌شود که به دلیل شرایط قومی و مذهبی و نظایر آن، از استقلال محدودی برخوردارند و در امور سیاست خارجی و دفاع، تابع حکومت مرکزی هستند. به عبارت دیگر، خودمختاری، استقلال محدود یک واحد سیاسی در اداره امور خود در داخل یک کشور است.

از نواحی خودمختار جهان می‌توان به نخجوان در جمهوری آذربایجان، بندر هنگ‌کنگ (چین) و کردستان در عراق اشاره کرد.

• مناطق آزاد تجاری چنان‌که در درس قبل گفته شد، مناطقی هستند که برخی قوانین و مقررات کشور در آنها اجرا نمی‌شود؛ برای مثال، اتباع خارجی می‌توانند بدون اخذ روادید (ویزا) از قبل، به مناطق آزاد تجاری یک کشور وارد شوند و یا قوانین مالیاتی و گمرکی کشورها در مورد سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد اجرا نمی‌شود.

ناحیه سیاسی فراملی - اتحادیه اروپا

ناحیه سیاسی ویژه - ناحیه خودمختار نخجوان

ناحیه سیاسی ویژه - منطقه آزاد قشم - ایران

همه نواحی سیاسی، اعم از فروملی، ملی، فراملی و ویژه، سه رکن اصلی دارند:
 قلمرو و فضای جغرافیایی، سازه انسانی و نظام مدیریت.

کانون ناحیه سیاسی

هر ناحیه سیاسی کانونی دارد که محل تمرکز قدرت سیاسی است و قدرت سیاسی از آن نقطه در سطح ناحیه سیاسی اعمال می‌شود. کانون نواحی سیاسی همان پایتخت‌ها، مراکز ایالت‌ها و استان‌ها و شهرهای مهم ناحیه‌ای یا مقر سازمان‌های بین‌المللی هستند.

فضای جغرافیایی ناحیه سیاسی

هر ناحیه سیاسی فضای جغرافیایی را در بر می‌گیرد و نظام مدیریت، برای اداره بهتر امور، آن فضا را به واحدهایی تقسیم‌بندی کرده است. برای مثال فضای جغرافیایی کشور ما به استان، شهرستان و... تقسیم‌بندی شده است.

مرز ناحیه سیاسی

هر ناحیه سیاسی دارای مرز و قلمروی است. خطوط مرزی حد اعمال اراده سیاسی یک نظام مدیریت یا حکومت هستند. به عبارت دیگر، از آن حد به بعد، مدیریت و اراده سیاسی نهاد فرمانروایی، قابلیت اعمال و اجرا ندارند. به تصویر روبه رو توجه کنید. رابطه تابلو با مرز ناحیه سیاسی چیست؟ توضیح دهید.

فعالیت

۱- الف) چرا شهرستان و استان، ناحیه سیاسی محسوب می‌شود؟
 ب) چرا دانش‌آموزی که مدرسه‌اش در ناحیه ۶ آموزش و پرورش یک شهر قرار گرفته است، نمی‌تواند برای پیگیری امور کارنامه خود به ناحیه ۷ آموزش و پرورش آن شهر مراجعه کند؟ چرا فردی که می‌خواهد شماره پلاک خودرو دریافت نماید و در استان کرمان زندگی می‌کند، نمی‌تواند در استان یزد این کار را انجام دهد؟ توضیح دهید.

۲- با توجه به پیش‌دانسته‌های خود، درباره استان محل زندگی‌تان به عنوان یک ناحیه سیاسی توضیح دهید.

قلمرو جغرافیایی: (مساحت و موقعیت نسبی).....

سازه انسانی: (تعداد کل جمعیت استان و ترکیب آن).....

نظام مدیریت: (سازمان اداره‌کننده و مرکز یا کانون آن).....

جغرافیای سیاسی

اکنون که مفهوم ناحیه سیاسی را دریافتید، خوب است بدانید مطالعه نواحی سیاسی یکی از موضوعات رشته «جغرافیای سیاسی» است. جغرافیای سیاسی شاخه‌ای از علوم جغرافیایی است. عنوان جغرافیای سیاسی، از دو عنصر «جغرافیا» و «سیاست» ترکیب شده است؛ زیرا جغرافیا و فضای جغرافیایی بر تصمیمات سیاسی، تأثیر می‌گذارند و برعکس، سیاست و تصمیم‌گیری‌های سیاسی نیز روی فضای جغرافیایی اثر می‌گذارند و آنها را تغییر می‌دهند.

برای اینکه هر چه بیشتر به این رابطه پی ببرید، مثال‌ها را بخوانید و فعالیت را انجام دهید.

۱

مثال

• تصمیم‌گیری‌های مدیریت سیاسی و اداری یک ناحیه بر فضای جغرافیای آن ناحیه تأثیر می‌گذارد؛ برای مثال، کلان‌شهر مشهد از جمله شهرهایی است که میزان سفرهای درون‌شهری در مناطق مرکزی آن، به‌ویژه در ایام تابستان، بسیار زیاد است. مراکز مهم تجاری، مذهبی، فرهنگی و خدماتی این شهر بیشتر در مرکز آن مستقر شده‌اند. همین امر موجب راه‌بندان‌های شدید، اتلاف وقت مردم و آلودگی هوا شده است.

شورای ترافیک استان خراسان رضوی و سازمان حمل و نقل شهرداری مشهد با طراحی و اجرای محدوده طرح ترافیک زوج و فرد، سعی در حل این مشکل کرده‌اند. براساس این طرح، ورود خودروهای غیرمجاز به محدوده تخلف محسوب می‌شود و جریمه دارد. برای کنترل این محدوده، دوربین‌های مخصوصی در معابر نصب شده‌اند. آمدوشد در محدوده طرح ترافیک بیشتر با وسایل حمل و نقل عمومی صورت می‌گیرد.

اجرای طرح ترافیک چه تأثیراتی بر فضای جغرافیایی این ناحیه دارد؟

● منطقه خلیج فارس منطقه‌ای مهم و حیاتی است زیرا این منطقه در حال حاضر مهم‌ترین انبار نفت جهان است و کشورهای عمده صادر کننده نفت در این منطقه واقع اند. وجود آبراهه مهمی چون تنگه هرمز و دسترسی به آب‌های آزاد اقیانوس‌ها از طریق آن، اهمیت خاصی به این منطقه داده است. خلیج فارس از دیرباز مورد توجه قدرت‌های بزرگ جهان بوده است.

در گذشته، کشورهای استعمارگر روسیه و انگلستان برای دستیابی به این منطقه با یکدیگر به رقابت می‌پرداختند. امروزه نیز کشورهای سلطه‌گر نظیر آمریکا و انگلیس با ایجاد پایگاه‌های نظامی و نفوذ در کشورهای اطراف خلیج فارس، سعی می‌کنند کنترل این منطقه را به دست گیرند. از این رو، منطقه خلیج فارس سیاست‌های جهانی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و موجب کشمکش بین حکومت‌ها می‌شود.

● شبه‌جزیره کریمه در شمال دریای سیاه و جنوب اوکراین واقع شده است. این شبه‌جزیره که یک منطقه گردشگری و کشاورزی نیز است، موقعیت جغرافیایی مهمی دارد. کریمه تا پیش از «فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی*» بخشی از خاک اوکراین محسوب می‌شد. در سال ۲۰۱۶ میلادی، مردم کریمه در یک همه‌پرسی خواهان الحاق (پیوستن) جمهوری خودمختار کریمه به روسیه شدند و به این ترتیب، کریمه به روسیه پیوست. روسیه در این شبه‌جزیره پایگاه‌های دریایی دارد. دولت‌های غربی معتقدند که تسلط بر منطقه کریمه، فرمانروایی بر دریای سیاه و منطقه اوراسیاست و به همین دلیل، به پیوستن کریمه به روسیه اعتراض دارند. امروزه این شبه‌جزیره به موضوع کشمکش بین اوکراین و روسیه با مداخله آمریکا و دولت‌های غربی عضو پیمان ناتو* تبدیل شده است.

موقعیت جغرافیایی شبه جزیره کریمه

منظره‌ای از شبه جزیره کریمه

• توافق‌ها و تصمیمات سیاسی و اقتصادی حکومت‌ها بر فضای جغرافیایی تأثیر می‌گذارد. در سال ۱۹۸۶ میلادی، براساس تصمیم و توافق حکومت‌های انگلستان و فرانسه طی قرارداد مشترکی، عملیات احداث تونل مانس آغاز شد و سرانجام، در سال ۱۹۹۴ میلادی این تونل افتتاح گردید. تونل مانس با ۵۲ کیلومتر طول، در ۴۰ متری زیر دریا ساخته شده است. این تونل که برخی آن را یکی از عجایب هفت‌گانه جدید جهان نامیده‌اند، انگلستان را که از قاره اروپا جدا مانده بود، به آن قاره متصل کرده است. سفر مردم به دو کشور فرانسه و انگلستان را نیز از طریق قطار به یکدیگر آسان نموده و به این ترتیب، روابط اقتصادی و تجاری بین این کشور با قاره اروپا تسهیل شده است.

• سیاست‌ها و تصمیماتی که حکومت یک کشور در زمینه اقتصاد، اشتغال و توزیع درآمد اتخاذ می‌کند و همچنین نوع برنامه‌ریزی و بودجه‌ای که به نواحی مختلف کشور (شهر، روستا، استان و ...) اختصاص می‌دهد، بر توزیع امکانات و تجهیزات در نواحی مختلف اثر می‌گذارد. در نتیجه، ممکن است توزیع امکانات مناسب و عادلانه یا به دور از عدالت باشد و چشم‌اندازها و فضاهای جغرافیایی متفاوتی ایجاد شود.

خیابانی در مانیل پایتخت فیلیپین

بیش از چهار میلیون نفر از مردم فیلیپین در زاغه‌ها زندگی می‌کنند.

استفاده از کار کودکان در جمع‌آوری زباله - فیلیپین

ایدئولوژی حکومت‌ها بر فضای جغرافیایی تأثیر می‌گذارد. به تصاویر زیر توجه کنید.

بانوان در فضای مخصوص خود به راحتی و با رعایت موازین شرعی و دینی ورزش و تفریح می‌کنند. ساختن این نوع فضاهای جغرافیایی تجلی ایدئولوژی اسلامی و توجه به ارزش‌های دینی در حکومت اسلامی است.

دو قطبی شدن شهرها و پیدایش مناطق مرفه‌نشین، که به طبقه ثروتمند اختصاص دارد و مناطق فقیرنشین که فاقد امکانات اند، از ویژگی‌های ایدئولوژی سرمایه‌داری است.

آثار معماری سوسیالیستی در اتحاد شوروی سابق و کشورهای اروپای شرقی دیده می‌شود. ایدئولوژی سوسیالیسم با مالکیت خصوصی مخالف است و منافع جمعی را بر منافع فردی مقدم می‌شمارد و بر تساوی و برابری تأکید می‌کند. از این رو، در فضاهای شهری این کشورها بلوک‌های مسکونی یک‌دست و هم‌شکل که نمای یکسان دارند، فراوان مشاهده می‌شود.

گفت و گو کنید

گفت‌وگو کنید و پاسخ دهید.

- ۱- کدام یک از مثال‌های ۱ تا ۶، تأثیر فضای جغرافیایی بر سیاست و کدام یک تأثیر تصمیم‌گیری‌های سیاسی را بر فضای جغرافیایی نشان می‌دهد؟
- ۲- الف) به نظر شما، کدام یک از مثال‌ها تأثیرات متقابل جغرافیا و سیاست را نشان می‌دهد؟ ب) از این مثال‌ها چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟
- ۳- آیا می‌توانید یک منطقه جغرافیایی - به جز آنچه در مثال‌ها بیان شد - را نام ببرید که روی سیاست‌های جهانی تأثیر می‌گذارد؟

اکنون با توجه به مثال‌ها و فعالیتی که انجام دادید، به تعریف جغرافیای سیاسی بهتری می‌برید. برای جغرافیای سیاسی، تعاریف متعددی ارائه شده است اما به‌طور کلی،

جغرافیای سیاسی علم مطالعه کنش‌های متقابل جغرافیا و سیاست است و پیامدهای تأثیر این دو بر یکدیگر را تحلیل می‌کند.

پیش‌گامان جغرافیای سیاسی

تندیس ابن خلدون (۱۴۰۶-۱۳۳۲م.)
در کشور تونس

آن روبرت ژاک تورگو (۱۷۸۱-۱۷۲۷م.)

ایمانوئل کانت (۱۸۰۴-۱۷۲۴م.)

فردریش راتزل (۱۹۰۴-۱۸۴۴م.)

موضوع جغرافیای سیاسی پیشینه‌ای طولانی دارد. در دوره یونان باستان، اندیشمندان و فلاسفه و مورخان چون افلاطون و ارسطو و هرودت و استرابو به مطالعه روابط کشورها و حکومت با محیط طبیعی‌شان توجه کردند. در دوره شکوفایی فرهنگ و تمدن اسلامی و رکود علمی در اروپا، حکیمان و سفرنامه‌نویسان و مورخان چون ابن بطوطه، فارابی، ناصر خسرو و... نظریه‌هایی در موضوع حکومت و یا شرایط طبیعی سرزمین‌ها مطرح کردند. ابن‌خلدون اندیشمند مسلمان اولین کسی است که نظریه‌ای مدون درباره کشور و دولت ارائه نمود و به موضوع قبیله و شهر در محیط بیابانی توجه کرد. با ورود به دوره نوزایی و از سده شانزدهم میلادی به بعد، به تدریج زمینه‌های وضع عنوان «جغرافیای سیاسی» و پدید آمدن این رشته علمی فراهم شد.

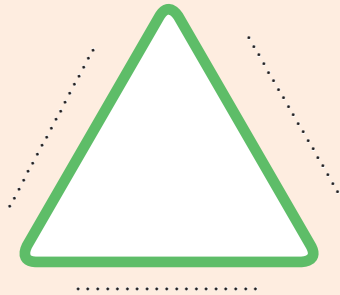
• بنابر مطالعاتی که تاکنون انجام شده ژاک تورگو، فیلسوف و سیاستمدار فرانسوی، نخستین کسی است که در سال ۱۷۵۱ میلادی - یعنی بیش از ۲۶۵ سال قبل - عنوان جغرافیای سیاسی را در دانشگاه سوربن به کار برد. وی طرح کتابی با عنوان جغرافیای سیاسی را ارائه داد. تورگو جغرافیای طبیعی را پایه و بنیاد جغرافیای سیاسی می‌دانست و به ارتباط میان هنر حکومت‌داری و کشورداری با محیط طبیعی و رابطه ملت و حکومت توجه داشت. تورگو جغرافیای سیاسی را علم کشور داری می‌دانست.

• ایمانوئل کانت، فیلسوف معروف آلمانی، بیش از بیست سال در دانشگاه انسان‌شناسی و جغرافیا تدریس کرد. او از نخستین کسانی است که ضمن توجه به جغرافیای طبیعی و انسانی، در آثار خود از عنوان جغرافیای سیاسی استفاده کرده است. او جغرافیای سیاسی را دانش جهانی و با ارزشی می‌دانست که در پی‌ریزی نظام‌های سیاسی و حقوقی تأثیرگذار است.

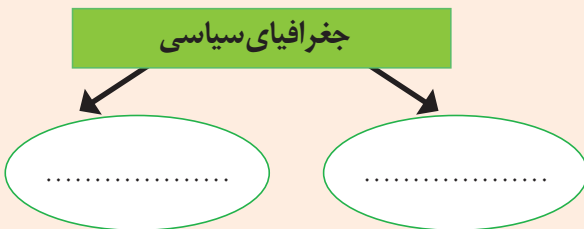
• فردریش راتزل از مشهورترین پیش‌گامان جغرافیای سیاسی است. راتزل، زیست‌شناس و جغرافی‌دان آلمانی، در سال ۱۸۹۷ میلادی کتاب «جغرافیای سیاسی» را نوشت و نظریه معروف «فضای زیستی یا حیاتی» را مطرح کرد. به نظر او، کشورها و حکومت‌ها همواره درگیر کشمکش بر سر تصاحب و کنترل فضای جغرافیایی هستند.

فعالیت

۱- سه رکن ناحیه سیاسی را روی سه ضلع بنویسید.

۲- در جاهای خالی کلمات مناسب بنویسید و سپس، جغرافیای سیاسی را تعریف کنید.

.....
.....

برای دریافت اطلاعات و تصاویر بیشتر درباره این درس به لوح فشرده پیوست کتاب یا پایگاه اینترنتی شبکه رشد به نشانی www.roshd.ir مراجعه کنید.

مهارت‌های جغرافیایی

روی یک اطلس جغرافیایی یا نقشه دیواری جهان‌نما که در کلاس شما نصب شده است، مکان‌های زیر را پیدا کنید و موقعیت نسبی آنها را توضیح دهید:

- بندر هنگ‌کنگ،
- شبه‌جزیره کریمه،
- تونل مانس،
- جمهوری نخجوان،
- منطقه آزاد تجاری قشم.

ارائه در کلاس

یکی از این دو فعالیت را انجام دهید.

۱- در هر گروه، یکی از مثال‌های شماره ۲، ۳، ۴، یا ۵ را انتخاب کنید و درباره تأثیرات متقابل فضای جغرافیایی و سیاست در هر ناحیه مطالبی مفصل‌تر از آنچه در کتاب آمده، تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید. در ارائه خود از نقشه، عکس و سایر رسانه‌ها استفاده کنید.

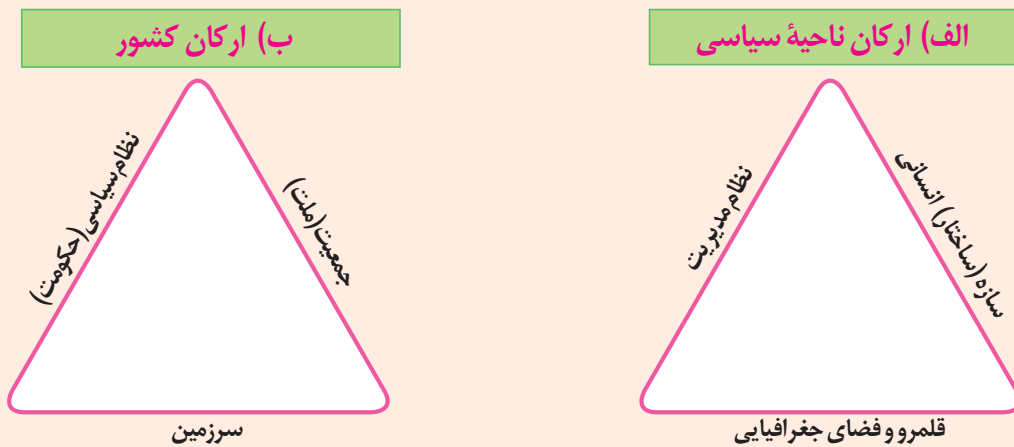
۲- باراهنمایی معلم، درباره تأثیرات یک تصمیم‌گیری سیاسی بر یکی از نواحی جغرافیایی کشور یا فضای جغرافیایی محل سکونت خودتان، موضوعی را انتخاب کنید و درباره پیامدهای آن مطلبی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید. در ارائه خود از نقشه، عکس و سایر رسانه‌ها استفاده کنید.

کشور، یک ناحیه سیاسی

در درس گذشته آموختیم که کشور یکی از انواع نواحی سیاسی است. چند کشور نام ببرید. فکر کنید و بگویید چه چیزی موجب می‌شود که این واحدهای سیاسی را «کشور» بنامیم؟ در این درس با ویژگی‌های کشورهای عنوان یک ناحیه سیاسی آشنا می‌شوید.

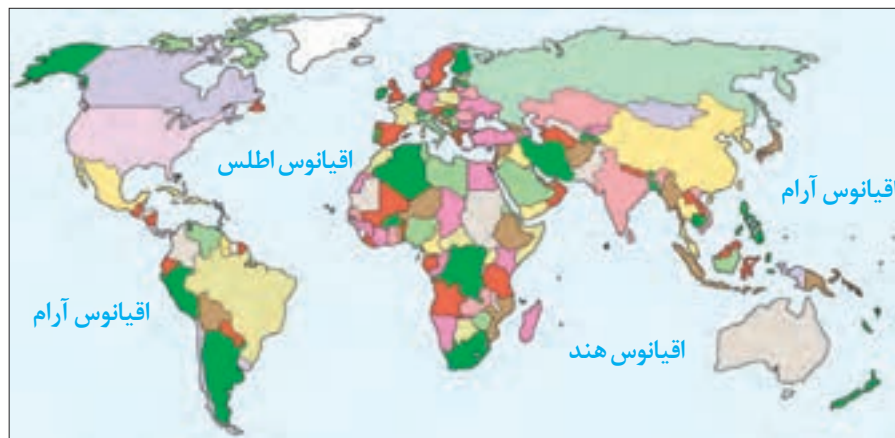
فعالیت

۱- با توجه به آنچه در درس قبل خوانده‌اید، رابطه تصویر الف و ب را توضیح دهید.

۲- آیا می‌توانید با توجه به آنچه در تصویر ب مشاهده می‌کنید، «کشور» را تعریف کنید؟ تعریف خودتان را یادداشت کنید.

به نقشه کشورهای جهان توجه کنید. روی نقشه نواحی سیاسی مختلف را می‌بینید که از یکدیگر مستقل‌اند. این نواحی، کشورها هستند. امروزه ۱۹۳ کشور مستقل در جهان وجود دارد که عضو سازمان ملل متحدند. از هر قاره چند کشور را نام ببرید.

همان‌طور که آموختید، کشور حداقل سه رکن بنیادی دارد :

۱- سرزمین: هر کشور بخشی از سطح زمین را اشغال کرده و زیستگاه مشترک افرادی است که به آن کشور تعلق دارند. هیچ کشوری بدون سرزمین قابل تصور نیست.

۲- جمعیت (ملت): هر کشور دارای جمعیتی است که در محدوده سرزمین مستقر و مقیم‌اند و برای اداره امور خود نظام سیاسی و حکومتی تأسیس می‌کنند.

۳- نظام سیاسی: در واقع، همان حکومت است که وظیفه اداره امور سرزمین و جمعیت را بر عهده دارد. البته درباره وجودیت یک کشور علاوه بر سه رکن سرزمین، جمعیت (ملت) و حکومت بر عنصر چهارمی نیز تأکید می‌شود که «حاکمیت» است. حاکمیت یعنی داشتن استقلال و بی‌نیاز بودن از نظارت دولت‌های خارجی. حاکمیت یک کشور نشان‌دهنده استقلال و اقتدار سیاسی آن است. اکنون تعریف کشور را بخوانید و با تعریف خودتان، که یادداشت کرده‌اید، مقایسه کنید.

کشور عبارت است از یک ناحیه سیاسی مستقل که دارای سرزمین مشخص، جمعیت دائمی و مقیم و حکومت مرکزی است و بر امور داخلی و خارجی خود حاکمیت دارد.

در این بخش، ویژگی‌های سه رکن بنیادی کشور را بیشتر مطالعه می‌کنیم.

سرزمین

فضا و قلمرو جغرافیایی یک کشور، سرزمین آن است. فضا یا سرزمین یک کشور دارای منابعی است و عرصه‌ای برای فعالیت‌های اقتصادی و کار و زندگی مردم آن کشور محسوب می‌شود. وسعت سرزمین در کشورهای مختلف متفاوت است. سرزمین چه مکان تولد افراد باشد و چه محل سکونت آنها، یکی از بنیادهای هویتی آنان را تشکیل می‌دهد. هویت مکانی احساس تعلق است که به واسطه ارتباط با یک مکان در یک فرد یا گروهی از افراد برانگیخته می‌شود. معمولاً وقتی دو فرد ناآشنا به هم می‌رسند، یکی از پرسش‌های آنها از یکدیگر این است: اهل کجایی؟ اهل جایی بودن نشان‌دهنده مکانی است که فرد به آن تعلق، دلبستگی و عاطفه دارد، آن را خانه، بوم و وطن خود می‌داند.

پس، انسان‌ها نسبت به مکان‌ها و فضاهای خاص نوعی وابستگی از خود نشان می‌دهند. یکی از این فضاها، میهن است. البته وابستگی‌های مکانی و فضایی سطوح مختلفی مانند زادگاه، شهرستان، استان، کشور و قاره را دربرمی‌گیرد. تعلق‌ها یا وابستگی‌های زادگاهی و وطنی بسیار پایدار و عمیق‌اند. به همین سبب، دیده می‌شود حتی کسانی که سال‌ها از وطن خود دور بوده‌اند، آرزوی بازگشت به وطن را دارند. آنها با وجود سال‌ها دور بودن از وطن، از افتخارات و پیروزی‌های کشور خود احساس غرور و شادمانی می‌کنند و دوست دارند کشورشان را سربلند ببینند.

- ۱- فکر کنید که به کدام مکان‌ها احساس تعلق و وابستگی عاطفی دارید. علت احساس تعلق خود را توضیح دهید.
- ۲- به نظر شما، وابستگی و تعلق عاطفی مردم یک کشور به وطن خود چه آثار و پیامدهایی برای آن کشور دارد؟ نظر خود را با مثال، توضیح دهید.

الف) مرز

- هر کشور برای مشخص کردن قلمرو جغرافیایی خود به تعیین مرز نیاز دارد. مرز، خطی اعتباری و قراردادی است که برای تعیین حدود یک ناحیه سیاسی، از جمله کشور، بر روی زمین مشخص می‌شود. مرزهای سیاسی مهم‌ترین عامل تشخیص و جدایی کشورها از یکدیگرند. مرزها از این نظر اهمیت دارند که قلمرو رسمی اعمال مدیریت سیاسی هر کشورند و حدود حاکمیت و اداره یک حکومت را تعیین می‌کنند. مرز، آخرین حد قلمرو زمینی، دریایی و هوایی هر کشور است. همان‌طور که در سال ششم ابتدایی خواندید، ابتدا کشورها برای تعیین خطوط مرزی به توافق می‌رسند و سپس، طبق نقشه ترسیم شده از محل عبور خطوط مرزی، روی زمین علامت‌گذاری می‌کنند. امروزه خطوط مرزی کشورها ارزش حقوقی و بین‌المللی دارند؛ زیرا محدوده‌های کشورهای هم‌مرز در اسناد سازمان ملل متحد ثبت می‌شود.

نمونه میله‌ها و علائم مرزی

بستن مرز با ایجاد سیم خاردار

انواع مرز

مرز بین کشورها را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: ۱- مرزهای طبیعی؛ ۲- مرزهای غیر طبیعی (مصنوعی).

۱- مرزهای طبیعی: خطوط مرزی برخی کشورها با استفاده از پدیده‌های طبیعی مانند رود، کوه، بیابان، دریاچه، تالاب و... مشخص می‌شود. به عبارت دیگر، مبنای تعیین مرز دو کشور، پدیده‌های طبیعی هستند که بین آن دو قرار گرفته‌اند.

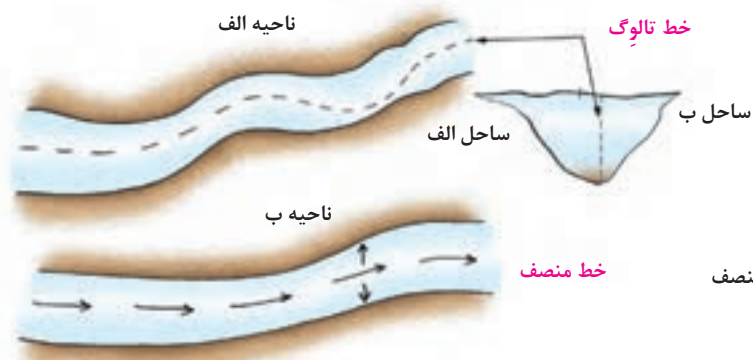
● **کوه‌ها:** گاهی برای تعیین خط مرزی از امتداد ارتفاعاتی که میان دو کشور قرار گرفته است، استفاده می‌کنند. برای تعیین خط مرزی

کوه پیرنه - حد فاصل فرانسه و اسپانیا

در امتداد رشته‌کوه‌ها، خط‌الرأس کوه‌ها در نظر گرفته می‌شود. خط‌الرأس خطی است که از متصل کردن نوک بلندترین نقاط کوهستانی به یکدیگر به وجود می‌آید.

● **رودها:** اگر یک رود مرز بین دو کشور باشد، برای تعیین مرز از خط‌منصف یا تالوگ استفاده می‌کنند. خط‌منصف خطی است که از وسط رودخانه می‌گذرد و فاصله مرز از هر دو ساحل به یک اندازه است. ممکن است خط مرزی عمیق‌ترین نقاط بستر رود را به هم متصل کند که به آن تالوگ می‌گویند. در رودهای قابل کشتی‌رانی، تالوگ بهترین خط مرزی است؛ چون هر دو کشور حق کشتی‌رانی در دو طرف آن را دارند.

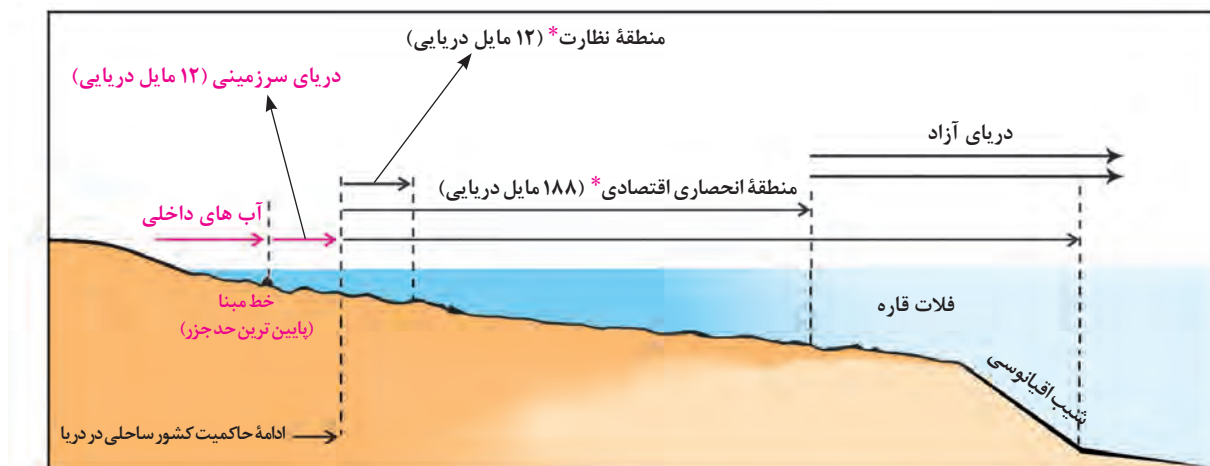

تعیین خط مرزی رود به صورت تالوگ و خط منصف

اروند رود - مرز ایران و عراق

● **دریاها:** بیشتر کشورهای جهان و از جمله کشور ما به علت مجاورت با یک یا چند دریا، مرزهای دریایی دارند. معمولاً تعیین مرزهای دریایی بین کشورها کار آسانی نیست. برای تعیین مرز دریایی، ابتدا خط مبنا را معین می‌کنند. خط مبنا پایین‌ترین حد جزر در دریاست. به آب‌های پشت خط مبنا (به طرف ساحل) آب‌های داخلی می‌گویند که کشور مجاور دریا مالک آنهاست. از خط مبنا به سمت دریا تا حدود ۱۲ مایل دریایی (هر مایل دریایی برابر با ۱۸۵۲ متر است) دریای سرزمینی نامیده می‌شود که آن هم متعلق به کشور مجاور دریاست اما سایر کشورها در آن منطقه حق عبور و مرور بدون ضرر* را دارند.

مأخذ نقشه: نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران

«آب‌های آزاد» به بخش‌هایی از دریا گفته می‌شود که در مالکیت هیچ کشوری قرار ندارند. در آب‌های آزاد کشتی‌رانی، فعالیت نظامی، ماهیگیری، ایجاد تأسیسات و تحقیقات برای همه کشورهای آزاد است؛ مشروط به اینکه مُخَلّ دریانوردی بین‌المللی نباشد.

فعالیت

۲- مرزهای غیرطبیعی (مصنوعی): در بخش‌هایی از زمین که امکان استفاده از پدیده‌های طبیعی برای تعیین خطوط مرزی وجود نداشته باشد، با استفاده از مختصات جغرافیایی (مدارها و نصف‌النهارها)، خط مرزی تعیین می‌شود؛ مانند مرز بین کانادا و آمریکا روی مدار ۴۹ درجه شمالی. مرزهای غیرطبیعی یا مصنوعی همچنین با توافق دو کشور همجوار بر روی زمین تعیین و علامت گذاری می‌شود؛ مانند مرز ایران و افغانستان.

(ب)

مرز بین بلژیک و هلند

(الف)

مرز بین سه کشور در آمریکای جنوبی

- ۱- تصویر الف چه نوع مرزی را نشان می‌دهد؟ با مراجعه به نقشه آمریکا جنوبی، موقعیت کشورها و رودهای مرزی آنها را توضیح دهید.
- ۲- تصویر ب چه نوع مرزی را نشان می‌دهد؟ با توجه به آنچه پیش‌تر درباره اتحادیه اروپا گفته شد، توضیح دهید.
- ۳- دوازده مایل دریایی چند کیلومتر است؟ حساب کنید.
- ۴- **بیندیشیم** : رود به عنوان یک پدیده طبیعی برای تعیین مرز سیاسی دو کشور ممکن است طی زمان چه مشکلاتی ایجاد کند؟ - چرا بهترین خط مرزی در رودخانه‌های قابل کشتی‌رانی خط تالوگ است؟

انواع مرزها از نظر پیدایش و شکل‌گیری

مرزها از نظر چگونگی پیدایش با یکدیگر متفاوت‌اند. نحوه شکل‌گیری و ایجاد مرزها تأثیر زیادی در امنیت و همکاری یا به عکس، اختلاف و کشمکش بین کشورهای همسایه دارد. مرزها را از نظر پیدایش می‌توان به سه گروه تقسیم کرد:

● **مرزهای پیشتاز (قبل از سکونت):** مرزهایی هستند که از زمان‌های قدیم در نواحی خالی از سکنه ترسیم شده‌اند و بعدها نیز مورد قبول ساکنان دو کشور همسایه قرار گرفته‌اند؛ مانند مرز بین کانادا و آلاسکا که بعدها به تدریج مردم در دو طرف آن اسکان یافتند. این نوع مرزها مشکلی ایجاد نمی‌کنند.

● **مرزهای تطبیقی:** مرزهایی هستند که با در نظر گرفتن شرایط فرهنگی تعیین می‌شوند و گروه‌های انسانی را، که از نظر قومی، زبانی، دینی و غیره متفاوت‌اند، از یکدیگر جدا می‌کنند؛ مانند مرز بین هند و پاکستان که پس از جدایی و استقلال پاکستان از هند، در تعیین آن دقت شد تا منطقه مسلمان‌نشین از هندوئین جدا شود.

● **مرزهای تحمیلی:** مرزهایی هستند که در تعیین آنها شرایط فرهنگی در نظر گرفته نشده است. در نتیجه، افراد یک ملت یا قوم را که دارای دین و زبان مشترک‌اند، از هم جدا می‌کند و موجب می‌شود در دو کشور همسایه و در دو حکومت جداگانه قرار بگیرند؛ مانند مرزهایی که کشورهای استعمارگر در قاره آفریقا بر مبنای قلمرو نفوذ و حاکمیت خود و بدون توجه به اقوام و فرهنگ‌ها ایجاد کردند و یا مرز بین کره شمالی و کره جنوبی.

در سال ۱۹۴۵ میلادی، پس از پایان جنگ جهانی دوم و سال‌ها سیطره ژاپن بر شبه جزیره کره، این کشور به دو کشور کره شمالی و جنوبی تقسیم شد. در آن زمان، کشور کره شمالی به بلوک شرق کمونیستی، یعنی اتحاد جماهیر شوروی و اروپای شرقی، پیوست و کره جنوبی نیز تحت سیطره بلوک غرب، یعنی ایالات متحده آمریکا و اروپای غربی قرار گرفت. در زمان تقسیم کره به دو کشور، آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی سابق توافق کردند مرز دو کشور روی مدار ۳۸ درجه تعیین شود. پس از تقسیم کره، بارها بین دو کشور حمله‌های نظامی و درگیری‌های مرزی رخ داده است و اختلافات تا امروز نیز ادامه دارد.

ملاقات پدر و فرزند پس از ۶۵ سال - مردم کره همواره از جدایی یکدیگر در رنج بوده‌اند. در ۱۵ سال اخیر، چندین بار امکان ارتباط بین نسل‌های قدیمی که خانواده‌هایشان در دو کشور کره شمالی و جنوبی زندگی می‌کنند به وجود آمده است. این ملاقات‌ها در منطقه‌ای واقع در کره شمالی صورت می‌گیرد و به افراد اهل کره جنوبی اجازه داده می‌شود برای مدت چند روز از مرز کره شمالی عبور کنند و اقوام خود را ببینند.

● **مرزهای هوایی:** هر کشور علاوه بر اینکه بر مرزهای زمینی و در صورت مجاورت با دریا بر دریای سرزمینی حاکمیت دارد، بر فضای بالای سرزمین خود نیز می‌تواند ادعای حاکمیت داشته باشد. به عبارت دیگر، مرز هر کشور مانند دیواری فرضی است که دورتادور سرزمین آن را احاطه کرده است و از طرف بالا نیز به سمت جو ادامه دارد. هواپیماها برای عبور از مرزهای هوایی هر کشور باید اجازه بگیرند و ورود خود را به آسمان آن کشور اطلاع دهند.

اهمیت مرزها

مرزبانان غیور و پرتلاش به‌طور شبانه‌روزی و تا پای جان از مرزهای کشور ایران پاسداری و محافظت می‌کنند.

مطالعه مرزها از دیرباز کانون پژوهش‌های جغرافیای سیاسی بوده است. مرزها در هر کشوری اهمیت خاصی دارند و امنیت و استقلال هر کشور به مرزهای آن وابسته است. مرزها حد حاکمیت ملی یک کشور محسوب می‌شوند.

● مرزها در روابط یک کشور با کشورهای همسایه تأثیرگذارند و می‌توانند عاملی برای ثبات و آرامش یا اختلاف و منازعه باشند. به همین دلیل، حساسیت زیادی نسبت به مرزها وجود دارد و نظارت و مراقبت ویژه‌ای بر آنها اعمال می‌شود.

منازعات مرزی سابقه‌ای طولانی دارند و از زمان جنگ جهانی دوم تاکنون، تقریباً نیمی از کشورهای دنیا درگیر اختلافات مرزی با کشورهای همسایه خود بوده‌اند.

● کشور ما حدود ۸۷۵۵ کیلومتر مرز مشترک با کشورهای همسایه دارد و با ۱۵ کشور از راه خشکی و دریا هم‌مرز است. حفاظت و مدیریت و کنترل مرزهای کشور بر عهده مرزبانان نیروی انتظامی و دفاع از مرزهای زمینی و هوایی و دریایی کشور در برابر تهدیدات خارجی بر عهده نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران است. مرزبانان پرتلاش شرایط دشوار محیطی مانند نگرانی در ارتفاعات و در گرما و سرمای طاقت‌فرسا را تحمل می‌کنند تا امنیت در کشور برقرار باشد و مردم بتوانند با آسودگی زندگی کنند.

● همچنین ساکنان نواحی مرزی (مرزنشینان) کشور ما همواره با مشارکت و همکاری با مرزبانان، از امنیت و استقلال کشور و مرزها دفاع کرده‌اند.

● مرزها تأثیر بسزایی در جابه‌جایی مسافران و مبادلات بازرگانی (صادرات و واردات کالا) و توسعه اقتصادی کشورها دارند. به همین دلیل، امن بودن یا ناامن بودن آنها بر رونق اقتصادی کشورها تأثیر می‌گذارد. امروزه ایران علاوه بر پایانه‌های مرزی هوایی در فرودگاه‌ها،

پاسگاه مرزی

بازارچه مرزی جوانرود - کرمانشاه

در نواحی مرزی زمینی بیش از ۲۰ پایانه مرزی مسافری و حدود ۵۰ پایانه مرزی مبادله کالا با همسایگان دارد که در مجاورت برخی از آنها، بازارچه مرزی نیز به وجود آمده است.

فعالیت

- ۱- در کدام یک از انواع مرزها حداقل کشمکش‌ها و اختلافات مشاهده می‌شود؟ چرا؟ در کدام یک امکان بروز اختلافات و ناآرامی‌ها بیشتر است؟ توضیح دهید.
- ۲- با مشاهده یک نقشه جنوب غربی آسیا، ۱۵ کشوری را که ایران از طریق خشکی و دریا با آنها هم مرز است، نام ببرید.
- ۳- الف) چرا باید از تلاش‌های مرزبانان کشور قدردانی کنیم؟ ب) با توجه به ارزش شغل «مرزبانی»، نامه‌ای برای قدردانی خطاب به مرزبان‌ها بنویسید. این نامه را در کلاس بخوانید.
- ۴- اگر تاکنون از یک پایانه مرزی یا بازارچه مرزی کشور عبور یا دیدن کرده‌اید، درباره موقعیت جغرافیایی آن منطقه و مشاهدات خود از سفر به منطقه مرزی برای هم کلاسی‌هایتان توضیح دهید.
- ۵- **بیندیشیم**: به نظر شما، ایجاد پایانه‌های مرزی کالا در نواحی مرزی ایران چه تأثیراتی بر اقتصاد این نواحی دارد؟ توضیح دهید.

ب) تقسیمات کشوری

در جغرافیای پایه دهم با تقسیمات کشوری ایران و سیر تحول تاریخی آن آشنا شدید. حکومت‌ها برای اداره آسان تر فضای جغرافیایی کشورها و ارائه خدمات مناسب به شهروندان، به مرزبندی سیاسی - اداری در داخل کشور می‌پردازند. میزان اختیارات واحدهای سیاسی درون کشور از نظر بودجه، تأمین منابع مالی و قوانین و... در کشورهای مختلف متفاوت است و به نوع نظام سیاسی آنها بستگی دارد.

پ) پایتخت، کانون سیاسی کشور

پایتخت چند کشور را نام ببرید. با توجه به آنچه تاکنون در درس تاریخ خوانده‌اید، بگویید کدام شهرهای ایران قبل از تهران پایتخت بوده‌اند؟ آیا می‌توان کشوری را بدون پایتخت تصور کرد؟ چرا در طول تاریخ، هر حکومتی در هر ناحیه‌ای شکل گرفته ابتدا مکان خاصی را به عنوان پایتخت انتخاب کرده است؟

پایتخت مرکز اقتدار سیاسی یک کشور است و فرمان‌ها و تصمیمات سیاسی از این نقطه مرکزی در سراسر آن کشور پخش می‌شود. رؤسای قوای مقننه، مجریه و قضائیه و وزارت‌خانه‌ها و سازمان‌های اصلی دولت‌ها و همچنین سفارت‌خانه‌های خارجی در پایتخت‌ها مستقرند. پایتخت مکان تصمیم‌گیری‌های سیاسی و ملاقات سران یک کشور با نمایندگان حکومت‌های سایر کشورهاست.

پایتخت یک کشور معمولاً به بزرگ‌ترین و مهم‌ترین شهر یا کلان‌شهر* آن تبدیل می‌شود.

عوامل مختلفی در انتخاب یک مکان به‌عنوان پایتخت مؤثرند که برخی از مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از:

- داشتن قابلیت‌های محیطی مناسب؛ مانند دسترسی به آب و اراضی حاصلخیز،
 - داشتن جمعیت قابل توجه،
 - در تقاطع راه‌های ارتباطی قرار داشتن، دسترسی آسان به سرتاسر کشور به‌ویژه مرزها،
 - داشتن قابلیت دفاعی مناسب و دور بودن از مرزها.
- برخی از پایتخت‌ها قدمت زیادی دارند و موقعیت پایتخت بودن خود را تا سال‌ها حفظ می‌کنند؛ مانند شهر پاریس.

توکیو ۱۳ میلیون نفر جمعیت

پاریس (۱۲ میلیون نفر جمعیت) قدمت پایتختی بیش از ۱۵۰۰ سال دارد و در مرکز انشعاب راه‌ها و شبکه‌های ارتباطی واقع شده است.

تهران ۸/۶۹۰/۰۰۰ نفر جمعیت

- در برخی کشورها به دلایل مختلف پایتخت از یک شهر به شهر دیگر منتقل می‌شود؛ مانند انتقال پایتخت از شهر ریودوژانیرو به برازیلیا در کشور برزیل یا انتقال پایتخت از کراچی به اسلام‌آباد در پاکستان.
- به طور معمول، تمرکز قدرت سیاسی و وزارت‌خانه‌ها و سازمان‌های دولتی، تمرکز اقتصادی نهادهای مالی و پولی و شرکت‌های بزرگ و ثروت و قدرت در پایتخت‌ها، موجب تبدیل آنها به کلان‌شهرها می‌شود که پیامدهایی چون رشد جمعیت، ترافیک، آلودگی هوا و کمبود مسکن و خدمات را به دنبال دارد.

گفت و گو کنید

- ۱- با توجه به آنچه در درس تاریخ خوانده‌اید، عوامل مؤثر در انتخاب تهران به پایتختی را تحلیل کنید.
- ۲- در سال‌های اخیر، طرح انتقال پایتخت از تهران به مکانی دیگر مطرح شده و حتی در مجلس شورای اسلامی نیز درباره آن گفت‌وگوهایی صورت گرفته است. این طرح موافقان و مخالفانی دارد. به نظر شما دو مزیت و دو پیامد منفی یا مشکل اجرای این طرح چیست؟

ملت

ملت، عنصر بنیادین یک کشور است و بدون آن کشور معنا و مفهومی ندارد. ملت جمعیتی است که در قلمرو یک سرزمین مشخص مستقر شده‌اند و اشتراکات تاریخی، زبانی، مذهبی و اقتصادی و آرمان‌های مشترکی دارند. هویت یک ملت ریشه در تاریخ و فرهنگ مشترک آن دارد و این هویت طی نسل‌های متوالی پدید آمده است. افراد یک ملت به دلیل همین اشتراکات با یکدیگر احساس هم‌بستگی می‌کنند. البته حس ملی‌گرایی تا وقتی مورد تأیید است که به میهن‌پرستی افراطی (ناسیونالیسم) یا برتری‌جویی یک ملت نسبت به دیگر ملت‌ها و نادیده گرفتن حقوق آنها نینجامد.

حکومت

هر کشوری برای اداره امور خود به نظام مدیریت نیاز دارد. آیا وظایف مدیریت مدرسه و فروشگاه را از درس قبل به خاطر می‌آورید؟ این وظایف در چند گروه طبقه‌بندی شده بودند؟ حکومت‌ها، نظام مدیریت کشورند و انواع مختلفی دارند، اما می‌توان گفت همه آنها سه وظیفه مهم بر عهده دارند. به نمودار زیر توجه کنید.

وظایف عمده مدیریت کشور

- (حراست از قلمرو و مرزهای کشور، دفاع در برابر هجوم دشمنان، حفظ منابع طبیعی و بهره‌برداری از آنها و ...)
- (وضع قوانین و مقررات، رسیدگی به اختلافات، قضاوت، خدمات‌رسانی به مردم و رفاه و تأمین اجتماعی و بهداشت، آموزش، خدمات فرهنگی، برقراری نظم و امنیت و ...)
- (روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با سایر کشورها، بستن پیمان‌ها و قراردادهای همکاری با نهادهای بین‌المللی، پیشگیری از جنگ، برقراری صلح و توسعه همکاری‌های تجاری و ...)

اداره امور سرزمین

اداره سازه یا ساختار انسانی

روابط خارجی

با توجه به هر یک از ستون‌ها، دست کم دو نمونه نهاد یا سازمان حکومتی را که در کشور ما وظایف مربوطه را به عهده دارند، نام ببرید.

الگوی مدیریت سیاسی فضا

حکومت‌ها از نظر مدیریت فضای جغرافیایی کشور و توزیع قدرت در بینه سرزمین به سه گروه عمده تقسیم می‌شوند:

۱- نظام سیاسی تک ساخت (یکپارچه)

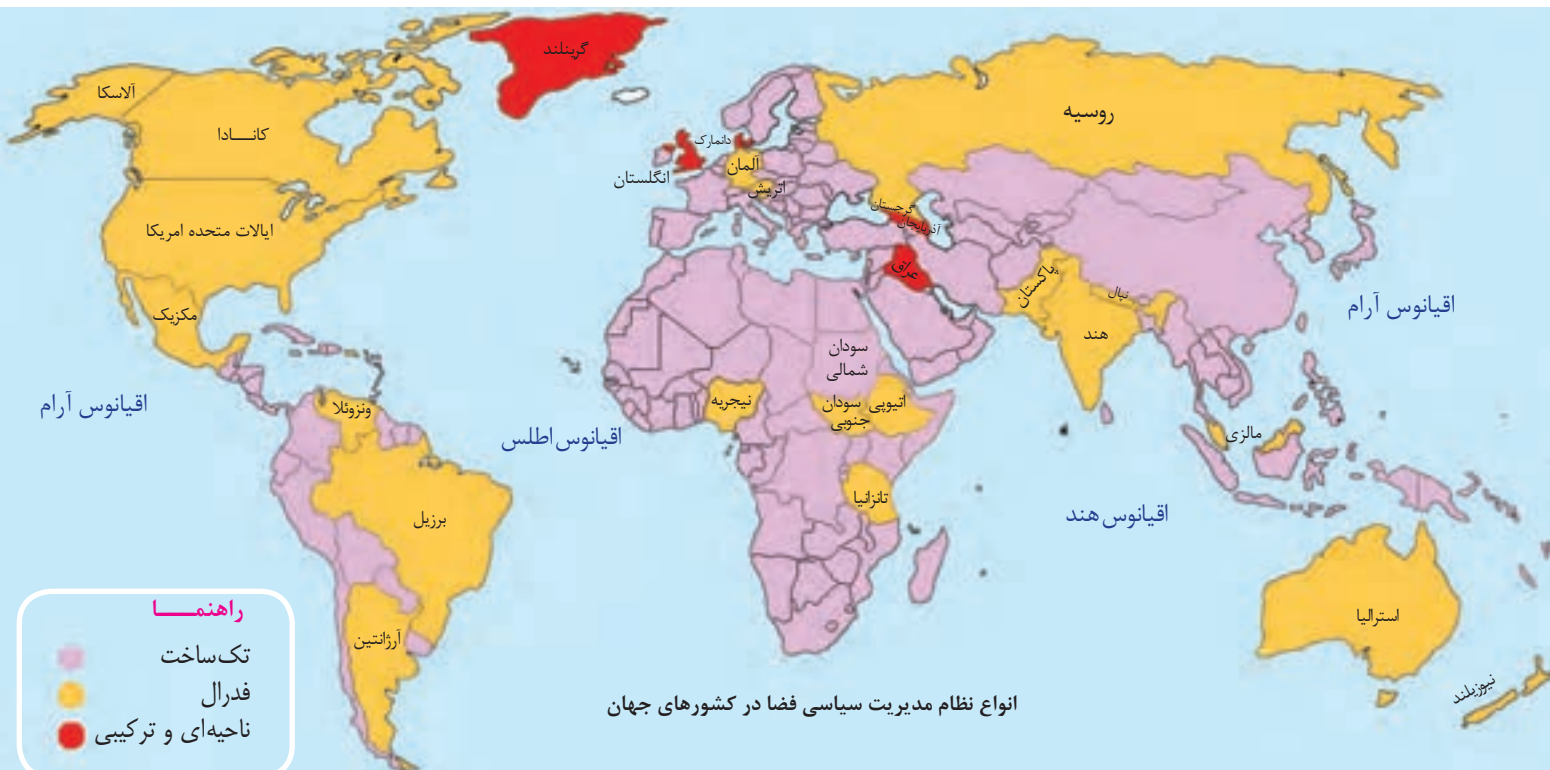
نظام سیاسی تک ساخت از اروپا به دیگر نقاط جهان راه یافته و کشور فرانسه از پیش گامان این الگو است.

در این نوع نظام سیاسی، کشور به واحدهای سیاسی و اداری کوچک‌تر مانند استان و شهرستان تقسیم می‌شود اما حکومت مرکزی حدود اختیارات آنها را تعیین می‌کند. در این نوع نظام اختیارات محلی محدود و نظام قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری متمرکز است. قدرت سیاسی از یک کانون، یعنی پایتخت، به سایر نواحی کشور اعمال می‌شود و مدیریت‌های محلی، تصمیمات دولت مرکزی را اجرا می‌کنند. فقط، یک سطح قانون‌گذاری، یعنی مجلس ملی قانون‌گذاری، در مرکز وجود دارد و قوانین و مقررات و تشکیلات اداری در تمام کشور همسان است. برای مثال، در نظام سیاسی تک ساخت، تشکیلات ادارات آموزش و پرورش و قوانین و مقررات آن، شرایط ورود به دانشگاه و یا قوانین اقتصادی مربوط به تجارت و ... در همه نواحی کشور یکنواخت است.

۲- نظام سیاسی فدرال

در این نوع نظام سیاسی، کشور به چند ایالت تقسیم می‌شود و ایالت‌ها اختیارات زیادی دارند. حکومت و توزیع قدرت در سرزمین دو سطح دارد: الف) سطح فدرال (ملی و حکومت مرکزی) ب) سطح ایالت (منطقه).

هر ایالت علاوه بر وجود حکومت و نیروی تصمیم‌گیری در سطح ملی، قوه مقننه و مجریه و قضائیه مستقل نیز دارد. مجلس نمایندگان و سنا در مرکز کشور و مجلس ایالتی در هر ایالت مستقرند و قانون‌گذاری می‌کنند. به همین سبب، برخی قوانین ایالت‌ها با یکدیگر متفاوت‌اند و هر ایالت در امور و برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی و اجتماعی خود به‌طور مستقل تصمیم‌گیری و عمل می‌کند.

در این نوع نظام سیاسی، حکومت مرکزی نقش هماهنگ کننده و ارتباط دهنده ایالت‌ها را بر عهده دارد و ایالت‌ها در دفاع، سیاست خارجی و واحد پول ملی از حکومت مرکزی تبعیت می‌کنند.

برای مثال، در الگوی فدرال در کشوری مانند استرالیا، قوانین آموزش و پرورش، نوع برنامه‌های درسی و دوره‌های تحصیلی در ایالت‌های مختلف، متفاوت است.

البته باید توجه داشت که کشورهای فدرال و کشورهای یکپارچه از نظر واگذاری اختیارات به واحدهای سیاسی - اداری خود کاملاً شبیه به هم نیستند و درجه و میزان تمرکز حکومت و همچنین اختیارات واحدها در آنها متفاوت است.

۳- نظام سیاسی ناحیه‌ای و ترکیبی

در این نوع نظام، بخش اعظم کشور به صورت تک ساخت است؛ فقط یک یا چند بخش کوچک به صورت ناحیه‌ای و خودمختار اداره می‌شوند و مناطق خود مختار اختیارات سیاسی و اجرایی ویژه‌ای در ناحیه خود دارند. نظام سیاسی کشورهای عراق، جمهوری آذربایجان و انگلستان از این نوع است.

پیدایش و بقای یک کشور

کشورهای جهان بر پایه یک یا چند عامل به وجود می‌آیند و به حیات خود ادامه می‌دهند. هویت ملی، همبستگی ملی و پیوستگی سرزمینی از مهم‌ترین عوامل پیدایش و بقای یک کشورند و در صورتی که این عوامل تضعیف شوند، آن کشور در خطر نابودی و فروپاشی قرار می‌گیرد. پس، حکومت‌ها و ملت‌ها باید عوامل پیدایش و بقای کشور خود را بشناسند و برای حفظ و تقویت آنها بکوشند.

فعالیت

۱- با توجه به یک نقشه جهان نما، چند کشور دارای نظام فدرال و چند کشور با نظام یکپارچه نام ببرید.

۲- کدام کشور همسایه ایران با نظام فدرالی و کدام یک با نظام ناحیه‌ای و ترکیبی اداره می‌شود؟

۳- الف) جدولی با دو ستون رسم کنید و حداقل چهار ویژگی نظام سیاسی تک ساخت و چهار ویژگی نظام فدرال را داخل آن بنویسید.

تک ساخت	فدرال
.....

ب) در کدام نظام سیاسی به تفاوت‌های جغرافیایی و فرهنگی بیشتر توجه می‌شود؟ در کدام نظام، حفظ همبستگی و وحدت ملی در شرایط بحرانی آسان‌تر است؟

۴- **بیندیشیم**: دو کشور آلمان غربی و شرقی، و یمن شمالی و جنوبی پس از اینکه سال‌ها به صورت دو کشور جداگانه در آمده بودند و با دو حکومت متفاوت اداره می‌شدند، سرانجام به هم پیوستند و امروز یک کشورند. با توجه به عنصر «ملت» این موضوع را تحلیل کنید. به نظر شما، آیا ممکن است این اتفاق در آینده برای کشور کره شمالی و جنوبی نیز بیفتد؟

- چرا کشور یوگسلاوی سابق از هم پاشید و به چند کشور تجزیه شد؟

مهارت‌های جغرافیایی

ارائه در کلاس

با راهنمایی معلم، یکی از اختلافات مرزی بین کشورها را انتخاب کنید. درباره آن گزارشی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید. در نوشته خود به نوع مرز اشاره و از نقشه جغرافیایی و تصاویر و رسانه‌های مناسب استفاده کنید. بهانه قرار گرفتن اختلاف مرزی ایران و عراق در اروندرود، در جنگ تحمیلی می‌تواند یک گزینه باشد.

- ۱- از طرح نقشه (نقشه گنگ) ایران و کشورهای همسایه در ضمیمه آخر کتاب کپی بگیرید.
 - الف) حدود مرزهای رودخانه‌ای ایران را روی آن مشخص کنید.
 - ب) بلندترین و کوتاه‌ترین مرز ایران با کشورهای همسایه را با علامت ++ و -- روی نقشه مشخص کنید.
 - پ) نام کشورهای همسایه ایران را بنویسید. نام کشورهایی که ایران با آنها مرز آبی (دریایی) دارد را با علامت ستاره معین کنید.
 - ت) نام استان‌های مرزی ایران را در مجاورت مرزها بنویسید. چند استان مرزی داریم؟
- ۲- نخست، عددهای جدول زیر را به درصد تبدیل کنید. سپس، نمودار مناسبی بر مبنای درصد برای نمایش اطلاعات جدول ترسیم کنید.

طول مرزهای ایران (کیلومتر)	مرزهای رودخانه‌ای	مرزهای زمینی (خشکی)	مرزهای آبی (دریایی)
۸۷۵۵	۱۹۱۸	۴۱۳۷	۲۷۰۰

مأخذ: فرماندهی مرزبانی جمهوری اسلامی ایران

- برای دریافت اطلاعات و تصاویر بیشتر درباره مرزها و مشاهده نماهنگ سرود مرزبانی به لوح فشرده پیوست کتاب یا پایگاه اینترنتی شبکه رشد به نشانی www.rosd.ir مراجعه کنید.

- به پایگاه اطلاع‌رسانی فرماندهی مرزبانی ناجا به نشانی <http://marzbani.police.ir> مراجعه کنید و با توجه به پرسش و درخواست معلم مطالبی را درباره انواع مرزها و مرزبانی، روش‌های قدیمی و جدید کنترل مرزها و... استخراج کنید.

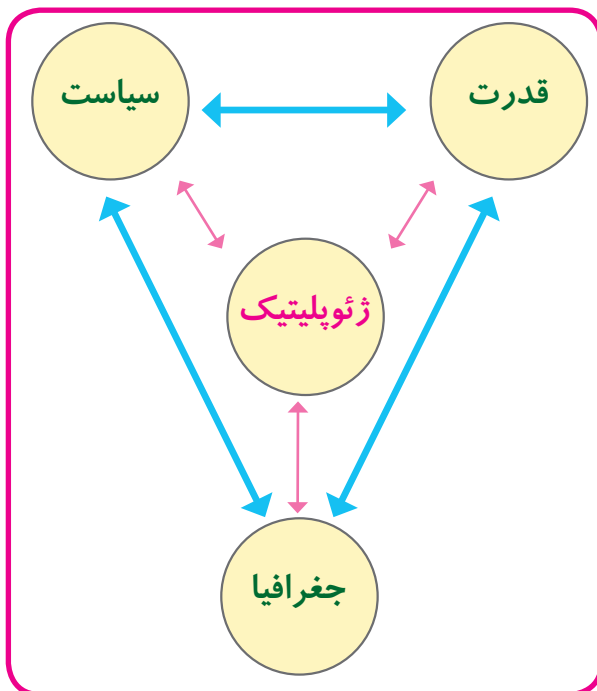
ژئوپلیتیک

گفت و گو کنید

۱- الف) برداشت شما از واژه قدرت چیست؟ چند مثال درباره قدرت یک فرد یا گروه اجتماعی بیان کنید.
 ب) به نظر شما، آیا عوامل جغرافیایی مانند موقعیت جغرافیایی، آب و هوا و منابع طبیعی می‌توانند بر قدرت یک گروه اجتماعی یا ملت تأثیری داشته باشند؟ مثالی ذکر کنید.
 نتایج گفت‌وگوها را به طور خلاصه روی کاغذ بنویسید. سپس در پایان درس دوباره آنها را مرور کنید.

آیا تاکنون اصطلاح «ژئوپلیتیک» را شنیده‌اید؟ امروزه این اصطلاح جغرافیایی در اخبار و موضوعات سیاسی، روابط سیاسی و بین‌المللی، مذاکرات یا رقابت‌ها و کشمکش‌های سیاسی، زیاد به کار می‌رود. صاحب نظران از ژئوپلیتیک و موضوع آن تاکنون تعاریف گوناگونی داده‌اند و در این باره اتفاق نظری وجود ندارد. اصطلاح ژئوپلیتیک از دو واژه «ژئو» مخفف ژئوگرافی به معنای جغرافیا و واژه «پلیتیک» به معنای سیاست ترکیب شده است. برخی آن را معادل «سیاست جغرافیایی» در نظر گرفته‌اند که البته مورد قبول همه نیست. در اینجا برای فهم موضوع ژئوپلیتیک، از تعریف و مدلی که یک جغرافی‌دان سیاسی ایرانی آن را وضع کرده است، استفاده می‌کنیم: «ژئوپلیتیک شاخه‌ای از دانش جغرافیای سیاسی است که با موضوع قدرت و ارتباط آن با جغرافیا و سیاست سروکار دارد و روابط متقابل این سه عنصر را مطالعه می‌کند.»

به مدل توجه کنید؛ در سمت چپ آن، دو عنصر جغرافیا و سیاست را مشاهده می‌کنید. شما در درس ۹ از طریق مثال‌های متعدد با تأثیرات متقابل جغرافیا و سیاست آشنا شدید. همان‌طور که می‌بینید، در این مدل عنصر «قدرت» به رابطه متقابل جغرافیا و سیاست اضافه شده است؛ زیرا جوهره ژئوپلیتیک را «قدرت» تشکیل می‌دهد.

اکنون بیاید برای فهم بهتر موضوع ژئوپلیتیک، اجزا یا عناصر این مدل را بیشتر بررسی کنیم.

قدرت

در فرهنگ فارسی، قدرت به معنای داشتن توانایی است. قدرت به توان و استعداد انسان برای انجام دادن کاری که مطلوب اوست، گفته می‌شود. در زبان فارسی واژه‌های مترادف با قدرت یا مفهوم آن زیادند؛ مانند نفوذ، توانایی، اقتدار، حکم، فرمان و دستور. در مباحث اجتماعی و سیاسی، از قدرت با تعابیری چون کنترل دیگران یا نفوذ داشتن روی آنها، سلطه و توانایی مجبور کردن دیگران به فرمانبرداری، یاد شده است.

برخی از اندیشمندان معتقدند که قدرت‌طلبی و تمایل به داشتن قدرت از خصوصیات و تمایلات طبیعی بشر است. به‌طور کلی، هر فرد و گروه انسانی برای رسیدن به اهداف و خواسته‌های خود باید قدرت داشته باشد. بنابراین، برحسب شرایط و اهداف و خواسته‌ها انواع قدرت وجود دارد: قدرت جسمانی، قدرت علمی، قدرت اقتصادی، قدرت هنری و قدرت سیاسی.

رابطه قدرت و سیاست

سیاست عبارت است از علم اداره یک کشور یا حکومت داری.

سیاستمداران، حکومت‌ها، نهادها و سازمان‌های بین‌المللی همه در پی دستیابی به قدرت اند تا بتوانند از آن برای رسیدن به اهداف، آرمان‌ها و خواسته‌های خود استفاده کنند. به این افراد و گروه‌ها بازیگران سیاسی گفته می‌شود.

بازیگران سیاسی اصلی و عمده جهان عبارت‌اند از:

- حکومت‌های مستقل؛

- رهبران ایدئولوژیک و افراد برجسته سیاسی که روی مردم نفوذ دارند؛

- گروه‌ها و احزاب سیاسی؛

- سازمان‌های مردم‌نهاد و غیرحکومتی (NGO) مانند انجمن فعالان حقوق بشر، محیط‌زیست و صلح؛

- سازمان‌های بین‌المللی (مانند سازمان ملل متحد)؛

- نهادهای اقتصادی و تجاری بین‌المللی (مانند شرکت‌های چندملیتی).

بازیگران سیاسی با به دست آوردن قدرت می‌توانند به اهداف خود برسند، مطابق میل یا نظام فکری خود فرمان برانند، منافع خود و هواداران‌شان را تأمین نمایند و رقیبان خویش را از صحنه بیرون کنند.

برای مثال، حکومت‌ها با استفاده از قدرت می‌توانند در داخل یک کشور امنیت و نظم اجتماعی برقرار کنند و در خارج از آن کشور نیز اهداف خود را پیش ببرند. قدرت مانند یک شمشیر دولبه است؛ حکومت‌ها، هم می‌توانند از قدرت برای دست یافتن به اهدافی چون تأمین استقلال و منافع و امنیت ملی کشور خود بهره ببرند و هم می‌توانند آن را علیه ملت خود به کار بگیرند. آنها با به کارگیری

ابزارهای قدرت چون ارتش، پلیس، دستگاه قضایی و اطلاعاتی می‌توانند به آزار مردم خود بپردازند و از قدرتشان برای حفظ بقا و سلطه خود استفاده کنند.

بیشتر بدانیم

- از نظر قرآن کریم منبع اصلی قدرت، خداوند متعال است و این قدرت به صورت امانت به انسان داده شده است تا از آن در جهت کمال خود و مصالح اجتماع استفاده کند.
- از دیدگاه اسلام، قدرت سیاسی یک وسیله است که هم می‌تواند جامعه را در مسیر صحیح هدایت کند و ارزش‌های والای انسانی و اجتماعی را محقق سازد و هم می‌تواند منشأ سقوط و گمراهی و ظلم و فساد باشد و به پیدایش استکبار و طاغوت بیانجامد. از دیدگاه اسلام، قدرت سیاسی باید در جهت تحقق این اهداف قرار بگیرد:
- ۱- اتحاد و هم‌بستگی و برادری مردم؛ ۲- برقراری عدالت و قسط در جامعه؛ ۳- حمایت از مستضعفان و مظلومان در داخل و خارج کشور؛ ۴- تأمین معیشت و امنیت مالی و جانی و آبروی شهروندان؛ ۵- نگرهبانی از آزادی، استقلال و عزت جامعه اسلامی.
- همچنین دیدگاه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نسبت به قدرت سیاسی، قابل توجه است. در اصل ۱۲۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در متن سوگندنامه رئیس‌جمهور از قدرت به عنوان امانتی مقدس که توسط ملت به رئیس‌جمهور داده می‌شود، نام برده شده است و در اصل ۱۵۲ مربوط به سیاست خارجی آمده است که جمهوری اسلامی دفاع از حق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر را از اصول سیاست خارجی خود می‌داند.

رابطه قدرت و جغرافیا

عوامل و ارزش‌های جغرافیایی، نقش مهمی در تولید قدرت برای یک کشور دارند. صاحب‌نظران ژئوپلیتیک معتقدند عواملی چون موقعیت جغرافیایی، آب و هوا و داشتن منابع زیرزمینی و جمعیت می‌توانند موجب قدرت اقتصادی، سیاسی و نظامی یک کشور شوند یا به عکس، کارکرد منفی داشته باشند و موجب تضعیف قدرت شوند. پیش از آنکه بیشتر به این موضوع بپردازیم، بهتر است به چند نظریه که در این زمینه ارائه شده است، توجه کنیم.

قدرت و نظریه‌های ژئوپلیتیکی

رابطه عوامل جغرافیایی با سیاست و قدرت از گذشته‌های دور مورد توجه اندیشمندان بوده و توجه به آن موجب پیدایش نظریه‌های ژئوپلیتیکی شده است. از معروف‌ترین این نظریه‌ها، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- در قرن نوزدهم، راتزل که پدر علم جغرافیای سیاسی شناخته می‌شود، نظریه «فضای حیاتی» را مطرح کرد. راتزل می‌گفت اگر کشورهای کوچک برای جمعیت خود فضای کافی نداشته باشند و درصدد توسعه سرزمین‌های خود برنیابند، نابودی آنها حتمی است. او همچنین برای عامل موقعیت جغرافیایی اهمیت قائل بود و اعتقاد داشت که موقعیت یک کشور در مجاورت یک دولت قوی یا ضعیف،

برسیاست و قدرت آن تأثیر می‌گذارد. راتزل از مباحث خود چنین نتیجه می‌گرفت که در کشمکش بر سر قدرت، دولت‌های بزرگ پیروز می‌شوند و کشورهای کوچک را ضمیمهٔ خاک خود می‌کنند.

البته باید توجه کرد که این نظریه در اواخر قرن نوزدهم مطرح شده است و در قرن بیستم با توسعهٔ حقوق و قوانین بین‌المللی، اقداماتی مانند کشورگشایی و تصرف سرزمین‌های دیگر قابل قبول نیست و محکوم شمرده می‌شود؛ هر چند امروزه محدودی از کشورها به حقوق کشورهای دیگر توجه نمی‌کنند و آن را نادیده می‌گیرند. حملهٔ نظامی آمریکا به افغانستان و عراق در سال‌های ۱۳۶۹ و ۱۳۸۰ و اشغال این کشورها یا حملهٔ عراق به کویت در سال ۱۳۶۹، نمونه‌هایی از توسعه‌طلبی کشورهاست.

● برخی از صاحب‌نظران دربارهٔ ارتباط عوامل جغرافیایی با سیاست و قدرت، به عوامل جغرافیایی دیگری چون قدرت خشکی (برّی)، قدرت دریایی، قدرت هوایی و نظایر آن اشاره کرده‌اند.

سِر هلفورد مکیندر (۱۸۶۱-۱۹۴۷ م.)

۱- مکیندر، جغرافی‌دان انگلیسی، در سال ۱۹۰۴ میلادی در مقاله‌ای با موضوع تولید قدرت، به «خشکی‌ها» توجه کرد. او معتقد بود که بخش عمدهٔ خشکی‌های جهان، سه قارهٔ به هم چسبیدهٔ آسیا و اروپا و افریقا است و جزیرهٔ جهانی نام دارد. مکیندر در این جزیرهٔ جهانی منطقهٔ خشکی اوراسیا (از رود ولگا در غرب تا سبیری در شرق) را قلعهٔ (دژ) جهان می‌دانست و می‌گفت این منطقه برای قدرت‌های دریایی، غیر قابل دسترس است.

مکیندر بخش مرکزی این منطقه را محور یا قلب خشکی جهان (هارتلند Heartland) نامید. او معتقد بود که این منطقه، یعنی شرق اروپا، منبع بزرگ قدرت است و هر کس بر منابع آن مسلط شود، می‌تواند بر کل جزیرهٔ جهانی و جهان فرمان براند.

مکیندر معتقد بود بعد از منطقهٔ قلب زمین یا هارتلند، یک هلال داخلی وجود دارد که قدرت دریایی به آن دسترسی دارد و یک هلال خارجی، که شامل قارهٔ آمریکا، اقیانوسیه و جنوب افریقا است.

برخی معتقدند نظریهٔ هارتلند یا قدرت خشکی در سیاست‌های جنگ‌طلبانهٔ آلمان، هجوم این کشور به کشورهای مجاور و بروز جنگ‌های جهانی اول و دوم بی‌تأثیر نبوده است.

آلفرد ماهان (۱۹۱۴-۱۸۴۰ م.)

۲- نظریه قدرت دریایی را «آلفرد ماهان» مطرح کرد. او که دریاسالار بود، فضاهای دریایی و اقیانوسی را در شکل‌گیری قدرت جهانی و کنترل و محاصره قدرت خشکی مؤثر می‌دانست. آلفرد ماهان در کتاب خود نشان داد که چگونه انگلستان به دلیل برخورداری از قدرت دریایی برقیبان خود پیروز شد. او برای تبدیل شدن یک کشور به یک قدرت دریایی شش شرط پیشنهاد کرده بود:

البته ماهان قدرت دریایی را فقط در نیروی جنگی ناوگان دریایی نمی‌دانست و معتقد بود ملتی به قدرت دست می‌یابد که در تجارت دریایی نیز نیرومند باشد. کتاب معروف ماهان «نفوذ و تأثیر قدرت دریایی در تاریخ» به زبان‌های مختلف ترجمه شد و در کشورهای گوناگون مورد استقبال قرار گرفت. برای مثال، در ژاپن به ناخدایان نیروی دریایی یک جلد کتاب ماهان هدیه داده می‌شد تا رهنمودهای او را به کار ببندند.

فعالیت

- ۱- با مراجعه به قرآن کریم، معنی آیه شریفه «وَاعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» را پیدا کنید و بنویسید.
- ۲- شرایط مربوط به تبدیل شدن به قدرت دریایی از نظر «ماهان» را بخوانید. سپس، بگویید کدام یک از این شرایط در ایران وجود دارد؟ کدام یک باید تقویت شود؟ پیشنهاد شما برای تقویت آنها چیست؟
- ۳- نظریه را تزل را نقد کنید.

ایران و قدرت دریایی

کشور ایران از سمت شمال و جنوب به دریا دسترسی دارد.

- ایران در سواحل جنوبی بیش از ۲۰۰۰ کیلومتر مرز دریایی دارد. آب‌های پهناوری را که در جنوب ایران واقع شده‌اند، می‌توان به دو بخش تقسیم کرد:
(الف) بخشی که از مصب اروندرود در غرب تا تنگه هرمز امتداد می‌یابد و خلیج فارس نام دارد.
(ب) بخشی که از تنگه هرمز به سمت مشرق تا دهانه خلیج گواتر (گوادر) امتداد می‌یابد و دریای مکران (دریای عمان) نامیده می‌شود.

دریای عمان یا مکران بخشی از اقیانوس هند است و تنها دریای آزاد ایران محسوب می‌شود خلیج فارس نیز از طریق دریای عمان به آب‌های آزاد و سایر مناطق جهان ارتباط دارد.

- نیروی دریایی راهبردی به نیرویی گفته می‌شود که قادر است در محدوده آب‌های عمیق اقیانوسی عملیات انجام دهد؛ به گونه‌ای که بتواند خود را از تهدیدهای روی آب، زیر آب و هوا حفظ کند؛ محدودیتی نیز برای اجرای عملیات در عمق دوردست‌ها نداشته باشد و قادر به حفاظت از منافع ملی کشور در منطقه دریایی باشد.

در سال ۱۳۸۸ با رهنمودهای فرمانده معظم کل قوا، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران به یک نیروی دریایی راهبردی تغییر جهت داد؛ به طوری که منطقه عملیاتی آن از تنگه هرمز و دریای عمان تا خلیج عدن و اقیانوس هند تا مدار ۱۰ درجه شمالی را شامل گردید.

ساختن زیردریایی‌ها و ناوشکن‌های چندمنظوره و حضور ناوگان ایران در آب‌های اقیانوس هند برای حفاظت از امنیت کشتی‌ها و شناورهای تجاری و نفت‌کش‌ها، همگی حکایت از تلاش ایران برای تبدیل شدن به یک قدرت بزرگ دریایی دارند.

ناوشکن جمهوری اسلامی ایران (جماران) در خلیج عدن در حال تأمین امنیت دریایی

عملیات تبادل کالا بین دو شناور جنگی نیروی دریایی ایران در دریا - دریای عمان

● ایران در دریای عمان دو بندر مهم، یعنی بندر جاسک و بندر اقیانوسی چابهار (در استان سیستان و بلوچستان)، دارد که به دلیل دسترسی به آب‌های آزاد، از قابلیت فوق‌العاده‌ای برای تجارت با جهان و توسعه حمل و نقل دریایی ایران و کشورهای آسیای میانه و قفقاز برخوردارند.

بندر شهید رجایی در نزدیکی تنگه هرمز بیش از نیمی از صادرات و واردات کشور را برعهده دارد.

بندر چابهار- دریای عمان

کلیپ کوتاه فرمایشات مقام معظم رهبری درباره اهمیت دریا و نیروی دریایی، فیلم عملیات نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان و کلیپ «سواحل مکران» را در لوح فشرده پیوست کتاب و یا پایگاه اینترنتی شبکه رشد به آدرس www.roshd.ir مشاهده کنید.

قدرت ملی

قدرت ملی، قدرت یک ملت یا کشور برای رسیدن به اهداف و تحقق آرمان‌هایش است. اگر کشوری از قدرت ملی زیادی برخوردار باشد، می‌تواند اهداف و خواسته‌های ملت خود را بدون مانع تأمین کند. برخی از کشورها در سطح جهان قدرت زیادی دارند. برخی دیگر بسیار ضعیف‌اند و قادر به رفع نیازهای اولیه خود نیستند. روابط بین‌المللی و رفتار کشورها با یکدیگر نیز از میزان قدرت آنها تأثیر می‌پذیرد.

عوامل و سرچشمه‌های قدرت ملی

به‌طور کلی، عواملی را که موجب قدرت ملی می‌شود، می‌توان براساس درجه اهمیت به ۹ عامل دسته‌بندی کرد. جدول زیر را مطالعه کنید و فعالیت را در کلاس انجام دهید.

عوامل مؤثر در قدرت ملی

ردیف	عوامل	مصادیق
۱	عوامل جغرافیایی	موقعیت جغرافیایی، آب و هوا، وسعت و شکل کشور، توپوگرافی - منابع زیستی، منابع زیرزمینی، نیروی انسانی و جمعیت و ...
۲	عوامل فرهنگی	درجه سواد، سرانه مصرف کتاب و مطبوعات، ایدئولوژی و اعتقادات، ایمان، افتخارات ملی، باورهای مردم، میراث فرهنگی و تاریخ و ...
۳	عوامل سیاسی	چگونگی رهبری و مدیریت سیاسی کشور، نوع حکومت، رابطه ملت و حکومت، ثبات سیاسی، مشارکت سیاسی مردم و ...
۴	عوامل علمی و فناوریانه	تعداد دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی، تعداد استادان و معلمان خبره، سطح علمی و فناوری در صنعت، سطح ارتباطات اینترنت و IT الکترونیک، تعداد مجلات و مقاله‌های علمی و پژوهشی، صادرات علمی
۵	عوامل اقتصادی	ثروت و منابع مالی، میزان ذخیره ارزی، میزان تولید ناخالص ملی، درآمد سرانه، صادرات و واردات و موازنه تجاری، گردشگری، زیربنای تولید و ...
۶	عوامل اجتماعی	میزان امید به زندگی، میزان مرگ و میر کودکان، سطح رفاه اجتماعی و برخورداری از مسکن و تأمین اجتماعی، وحدت قومی، نژادی و زبانی و ...
۷	عوامل نظامی	چگونگی تجهیزات و وسایل و تسلیحات نظامی، کیفیت فرماندهی و نیروهای نظامی و ...
۸	عوامل فضایی	داشتن پایگاه‌های فضایی، ماهواره‌های مخابراتی، سفینه‌های فضایی، سفرهای فضایی و ...
۹	عوامل بین‌المللی (فرامرزی)	وضع همسایگان (قوی، ضعیف، دشمن، دوست) حضور در سازمان‌های بین‌المللی، روابط فرهنگی با کشورها و نفوذ فرهنگی، کیفیت دیپلماسی*، نفوذ رسانه‌ای و خبری در جهان و ...

فعالیت

به چند گروه تقسیم شوید. عوامل مؤثر در قدرت ملی را در جدول مطالعه کنید. در هر گروه یک یا دو عامل (به جز عوامل جغرافیایی) را انتخاب نمایید و درباره مصادیق آن گفت‌وگو کنید. سپس، هر گروه توضیح دهد که هر یک از موارد چگونه می‌تواند موجب افزایش قدرت ملی شود و در چه شرایطی ممکن است قدرت ملی یک کشور را کاهش دهد و آن را ضعیف کند.

دوباره به جدول صفحه قبل توجه کنید. در ردیف اول این جدول، عوامل جغرافیایی به عنوان مهم ترین عامل در تولید قدرت ملی نوشته شده است. در این بخش، درباره این عامل بیشتر سخن می گوئیم.

نقش عوامل جغرافیایی در قدرت ملی

عوامل جغرافیایی مؤثر در قدرت ملی را می توان به پنج گروه تقسیم کرد :

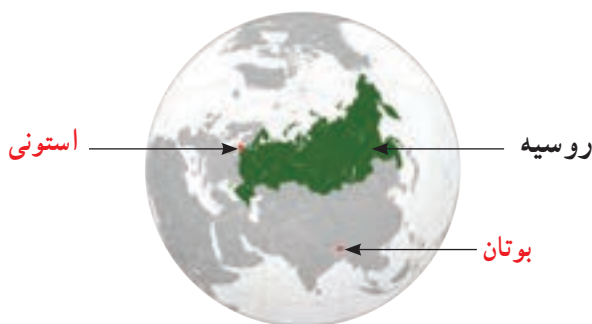
۱- موقعیت جغرافیایی کشور

موقعیت جغرافیایی (ریاضی و نسبی) عبارت است از چگونگی قرار گرفتن یک مکان در سطح کره زمین. موقعیت جغرافیایی تأثیر بسزایی در افزایش یا کاهش قدرت یک کشور دارد؛ برای مثال، قرار گرفتن یک کشور در بین همسایگان قدرتمند یا ضعیف در سیاست خارجی آن کشور تأثیر گذار است. کشورهای حائل، یعنی کشورهایی که بین دو یا چند قدرت بزرگ قرار دارند، معمولاً موقعیت آسیب پذیری پیدا می کنند؛ مانند لهستان که بین روسیه و آلمان قرار گرفته و در دوره هایی از تاریخ به دلیل همین موقعیت، موجودیت خود را از دست داده است. موقعیت دریایی، یعنی دسترسی به آب های آزاد، نیز نقش مهمی در قدرت ملی یک کشور دارد. دسترسی به آب های آزاد یا دسترسی نداشتن به دریا نیز در قدرت یا ضعف یک کشور تأثیر گذار است. برای مثال، انگلستان و ژاپن از همه سمت به آب های آزاد دسترسی داشته اند و توانسته اند به قدرت های بزرگ دریایی تبدیل شوند.

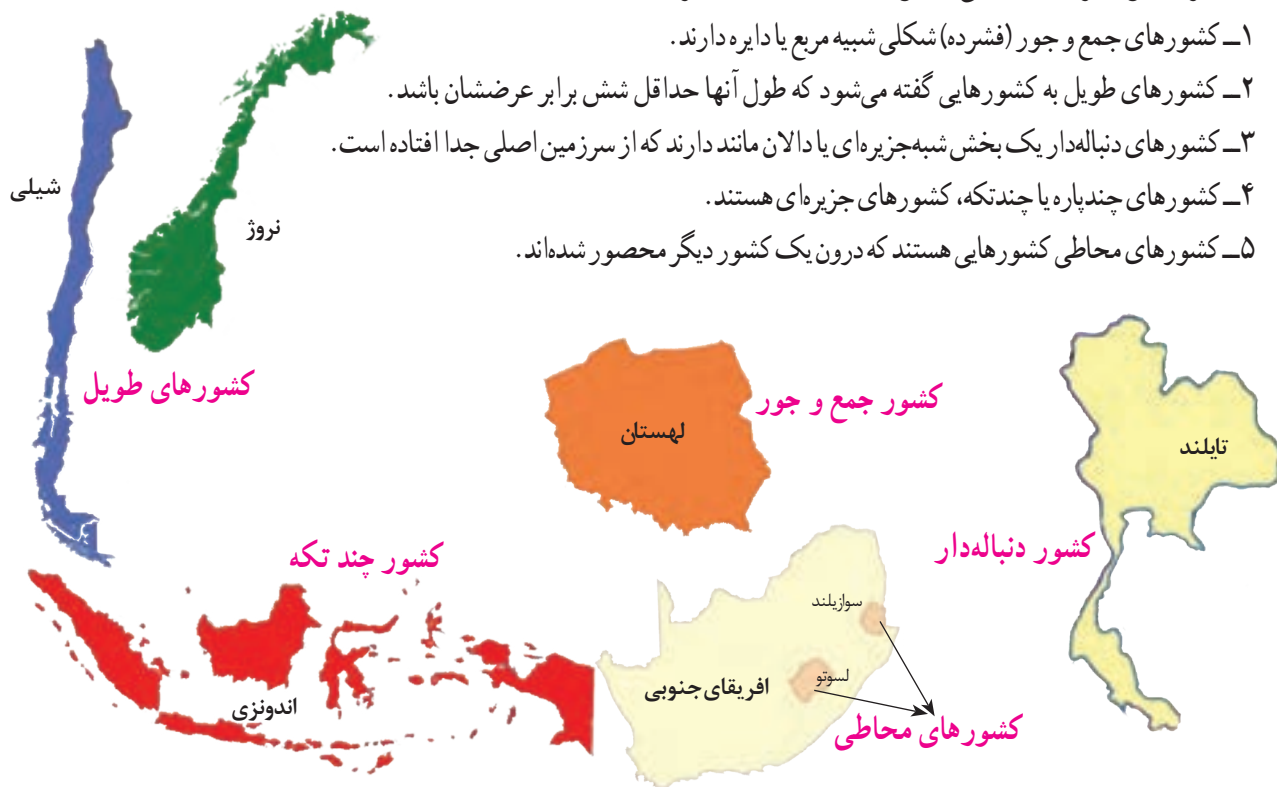
۲- وسعت، شکل و ناهمواری های کشور

کشورها از نظر وسعت با یکدیگر تفاوت دارند. وسعت زیاد به خودی خود امری مطلوب است و از بین دو کشور که شرایط یکسانی دارند، کشوری که سرزمین وسیع تری در اختیار دارد، قدرتمندتر است. کشورهای کوچک که کمبود فضا دارند، برای فعالیت های خود با مشکل روبه رو می شوند. همچنین، در کشورهای وسیع در زمان جنگ می توان نیروهای نظامی پشتیبان را به بخش دیگری منتقل کرد؛ چنان که در جنگ ژاپن و چین، نیروها و تدارکاتش را به غرب کشور خود انتقال داد.

البته وسعت زیاد اگر با کمبود جمعیت همراه باشد، در امر دفاع مشکلاتی به وجود می آورد. کیفیت فضای سرزمین و نوع ناهمواری ها نیز در قدرت ملی مؤثر است. سرزمین های هموار برای کشاورزی و توسعه شبکه راه ها و حمل و نقل بسیار مناسب اند. نواحی کوهستانی، بیابان های وسیع، زمین های باتلاقی و کویری برای فعالیت های اقتصادی و ارتباطی به هزینه و سرمایه گذاری زیادی نیاز دارند و با مشکلات متعدد روبه رو می شوند. البته نواحی کوهستانی از نظر دفاعی نقش مثبتی دارند.

از دیگر عوامل مؤثر در قدرت ملی، شکل کشورهاست. به تصاویر توجه کنید :

به‌طور کلی، بهترین شکل برای یک کشور، شکل فشرده است که در آن پایتخت در مرکز قرار گرفته است. در چنین وضعیتی، در کمترین زمان می‌توان از مرکز یک سرزمین به تمام نقاط آن دسترسی پیدا کرد. قابلیت دفاعی کشور در این شکل زیاد است. در کشورهای طولی و چندتکه، نظارت حکومت بر همه قسمت‌های کشور و همچنین ایجاد خطوط ارتباطی با مشکل مواجه می‌شود.

۳- بنیادهای زیستی کشور

عواملی چون آب، خاک، آب و هوا و پوشش گیاهی بنیادهای زیستی کشور محسوب می‌شوند. آب یکی از مشکلات اصلی و از عوامل رقابت و کشمکش کشورها در آینده جهان است؛ زیرا به دلیل افزایش جمعیت و تغییر الگوهای زندگی، مصرف آن مرتباً افزایش می‌یابد. کشورهایی که دچار کمبود آب‌اند یا با پدیده فرسایش و آلودگی خاک مواجه‌اند، توانمندی‌هایشان ضعیف می‌شود و نه

تنها امکان تولید مواد اولیه و محصولات کشاورزی و تغذیه جمعیت در آنها کاهش می‌یابد بلکه وابستگی‌شان به واردات زیاد می‌شود. آب و هوا نیز نقش مهمی در کشاورزی و تولید غذا و سایر فعالیت‌های اقتصادی و زندگی دارد. معمولاً، امکان تبدیل کشورهایی که در منطقه معتدل واقع شده‌اند، به قدرت‌های سیاسی منطقه‌ای یا جهانی بیشتر است و بعید است که یک قدرت سیاسی بزرگ بتواند در سرزمین‌های بسیار سرد و یخبندان یا بیابان‌های گرم و سوزان شکل بگیرد.

۴- منابع انرژی و معدنی کشور

منابع انرژی و معدنی چون نفت و گاز، کانی‌های فلزی چون مس، روی و آهن در صنعت و امور نظامی کاربرد دارند. داشتن این منابع به تنهایی منشأ قدرت نیست. اگر این منابع در کشوری در جهت توسعه صنایع قرار بگیرند، (مانند چین و برزیل) در قدرت آن کشور مؤثرند، اما اگر اقتصاد کشوری وابسته به صادرات آنها باشد، یک ویژگی منفی و عامل کاهش قدرت ملی تلقی می‌شوند.

۵- جمعیت کشور

داشتن جمعیت زیاد از عوامل قدرت ملی است؛ زیرا هم منبع کار و تولید ثروت، هم نیروی نظامی و دفاعی و هم سرچشمه روحیه ملی محسوب می‌شود. جمعیت زیاد پیش شرط قدرت است اما کیفیت و ترکیب جمعیت نیز اهمیت دارد. داشتن جمعیت فعال و جوان، باسواد و دارای مهارت که فرصت‌های اشتغال و پیشرفت برای آنها در کشور فراهم شده باشد، از عوامل قدرت ملی محسوب می‌شود. همگونی جمعیت از نظر قومی، زبانی و دینی نیز در افزایش قدرت ملی مؤثر است و هر چه این همگونی بیشتر باشد، قدرت ملی بیشتر است.

منطقه (ناحیه) ژئوپلیتیکی

اکنون که با مفهوم ژئوپلیتیک آشنا شدید، می‌توانید تعریف ناحیه یا منطقه ژئوپلیتیکی را نیز دریابید.

منطقه ژئوپلیتیکی عبارت است از بخشی از سطح زمین یا تعدادی کشور هم‌جوار که به دلیل داشتن ارزش‌های جغرافیایی، بازیگران سیاسی برای کنترل یا تصرف آنها با یکدیگر وارد تعامل (کنش و واکنش) می‌شوند. این تعامل ممکن است مذاکره، همکاری و هم‌بستگی یا رقابت و کشمکش و حتی جنگ باشد.

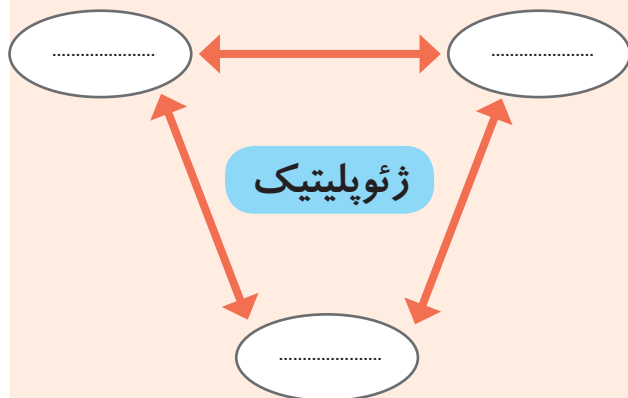
به عبارت دیگر، منطقه ژئوپلیتیکی منطقه‌ای است که در آن سه عامل جغرافیا، سیاست و قدرت بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و توجه حکومت‌ها، به‌ویژه قدرت‌های جهانی، را به خود جلب می‌کنند. از مناطق ژئوپلیتیکی جهان امروز می‌توان به مناطق ژئوپلیتیکی خلیج فارس، اتحادیه اروپا، دریای خزر و قفقاز اشاره کرد.

فعالیت

- ۱- مطالعه موردی (۳)، منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس و مطالعه موردی (۴) منطقه ژئوپلیتیکی اتحادیه اروپا را در کلاس بخوانید و فعالیت‌های مربوط به آن را انجام دهید.
- ۲- با توجه به آنچه در درس تاریخ درباره جنگ جهانی دوم خوانده‌اید، تأثیر آب و هوا را بر عامل قدرت دفاعی روسیه در مقابل آلمان توضیح دهید.

۳- جدولی با دو ستون رسم کنید. برای یک ستون عنوان «نقش مثبت» و برای ستون دیگر عنوان «نقش منفی» بگذارید. عوامل پنج‌گانه جغرافیایی مؤثر در قدرت ملی را بخوانید. سپس، برای هر یک از مصادیق آن در ستون مثبت یا منفی یک سطر بنویسید.

۴- با نوشتن کلمات مناسب داخل دایره‌ها و ترسیم بیکن‌ها روی مدل، معنا و مفهوم ژئوپلیتیک را نشان دهید.

۵- ناحیه یا منطقه ژئوپلیتیکی را تعریف کنید.

بیندیشیم: علل و عوامل بروز جنگ بین کشورها کدام‌اند؟ چه راهکارهایی برای مقابله با جنگ و برقراری صلح در جهان وجود دارد؟

ارائه در کلاس

یکی از دو موضوع زیر را انتخاب و در کلاس ارائه کنید.
۱- به طور گروهی، پوستری با موضوع ایران، قدرت دریایی، فرهنگ دریانوردی برای یک کنفرانس فرضی طراحی کنید و تصاویر و پیام‌هایی که موضوع را به خوبی نمایش دهند، در آن به کار ببرید.

۲- با راهنمایی معلم درباره نقش موقعیت جغرافیایی ایران در قدرت ملی (جنبه‌های مثبت و منفی) مطالبی گردآوری کنید و در کلاس ارائه دهید.

مهارت‌های جغرافیایی

۱- روی یک اطلس جغرافیایی، چند کشور محصور در خشکی را پیدا کنید و نام ببرید.

۲- الف) روی یک اطلس جغرافیایی، اشکال کشورهای را که در صفحه ۱۵۰ آمده است، پیدا کنید و نشان دهید.
ب) روی اطلس، این کشورها را پیدا کنید و شکل هر یک را بنویسید.

افغانستان ()، ژاپن ()، فرانسه ()، سوئد ()، فیلیپین ()، ایتالیا ()

۳- با استفاده از کاغذ پوستی (کالک)، محدوده خلیج فارس و دریای عمان را از روی یک نقشه ترسیم کنید. سپس، از کاغذ پوستی کپی بگیرید. محل بنادر خرمشهر، امام خمینی، بوشهر، بندرعباس، بندرلنگه، بندر شهید رجایی، جاسک و چابهار و همچنین جزایر متعلق به ایران را روی نقشه معین کنید. نقشه را رنگ آمیزی نمایید و راهنمای مناسبی برای آن طراحی کنید.

راهی به سوی آینده

اکنون که فصل «نواحی سیاسی» را به پایان رساندید، چه پرسش‌هایی درباره موضوعات مربوط به این فصل، برای شما به وجود آمده است که مایلید در آینده از طریق کاوشگری پاسخ آنها را پیدا کنید. در این باره فکر کنید. سپس، پرسش‌های خود را روی یک برگه کاغذ بنویسید و به معلم بدهید.

منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس

توضیح: پیش از آنکه مطالعه موردی شماره‌های ۳ و ۴ را بخوانید، به این توضیح توجه کنید: هر منطقه جغرافیایی، وقتی ارزش‌هایش مورد توجه بازیگران سیاسی قرار گیرد، به منطقه‌ای ژئوپلیتیکی تبدیل می‌شود. بازیگران سیاسی، به ویژه دولت‌ها، در یک منطقه ژئوپلیتیکی دو نوع رفتار می‌توانند داشته باشند:

همگرایی: یعنی نزدیک شدن کشورها به یکدیگر تا سرحد تشکیل سازمانی منطقه‌ای، برای رسیدن به اهداف و منافع مشترک؛

واگرایی: یعنی جدایی از یکدیگر و حرکت کردن به سوی هدف‌های خاص و دور شدن از اهداف و منافع مشترک.

معمولاً همگرایی، در نهایت به اتحاد و یکپارچگی در منطقه می‌انجامد. بر عکس، هرچه و اگرایی بیشتر باشد، خطر بحرانی شدن و حتی جنگ در منطقه ژئوپلیتیکی بیشتر می‌شود.

ویژگی‌های طبیعی منطقه

- خلیج فارس، دریای نیمه بسته‌ای در جنوب غربی آسیاست. خلیج فارس در حدود ۲۲۶ هزار کیلومتر مربع وسعت دارد و عمق متوسط آن بین ۲۵ تا ۳۵ متر است که به سوی شرق افزایش می‌یابد و در دهانه تنگه هرمز به بیش از ۱۰۰ متر می‌رسد. آب خلیج فارس از آب سایر دریاهای جهان شورتر است؛ چون آب رودهایی که به آن می‌ریزند، نمک و املاح دارد و هم میزان تبخیر در آن زیاد است. خلیج فارس به علت عمق کم و شوری آب، قرار گرفتن در منطقه گرم و خشک، ارتباط محدود با آب‌های آزاد جهان و نبود جریان‌های قوی دریایی،

پهنه آبی خلیج فارس به همراه هشت کشور اطراف آن، که در نقشه مشاهده می‌شود، یک منطقه ژئوپلیتیکی به حساب می‌آید.

اکوسیستم ویژه‌ای دارد که آن را بسیار آسیب‌پذیر کرده است. تنگه هرمز، باریکه دریایی خمیده شکلی است که در انتهای شرقی خلیج فارس واقع شده است و فلات ایران را از شبه‌جزیره عربستان جدا می‌کند. تنگه هرمز بین ایران و کشور عمان قرار دارد. با توجه به وجود جزایر ایرانی در میانه تنگه هرمز و نیز با ملاحظه مرزهای دریایی، ایران بخش عمده حاکمیت سیاسی و جغرافیایی این تنگه را در دست دارد. عوامل زمین‌ساختی و رسوب‌گذاری در دوره‌های زمین‌شناسی موجب شده‌اند که خلیج فارس و اطراف آن، به بزرگ‌ترین مخزن نفتی جهان تبدیل شوند. خلیج فارس علاوه بر منابع انرژی موجود، دارای جزایر بسیار مهمی است که موقعیت و فضای جغرافیایی با ارزشی دارند و بعضی از آنها دارای منابع معدنی چون سنگ‌نمک، خاک سرخ، سنگ گچ، آهن و نظایر آن هستند. این منطقه از نظر گونه‌های گیاهی، تنوع رنگ و آب سنگ‌های مرجانی نیز قابل توجه است و در آن بیش از ۶۰۰۰ گونه جانوران آبی شناخته شده است.

ویژگی‌های انسانی منطقه

جمعیت این ۸ کشور در مجموع ۱۵۰ میلیون نفر است. ایران پرجمعیت‌ترین این کشورهاست و حدود نیمی از جمعیت منطقه را در خود جای داده است. منطقه خلیج فارس کانون ظهور و پخش دین اسلام است. بیشتر جمعیت این منطقه مسلمان‌اند و درصد جمعیت شیعه‌مذهب در این منطقه، بیش از اهل تسنن است. جمعیت شیعه حدود ۹۰ درصد جمعیت ایران، بین ۷۵ تا ۹۰ درصد جمعیت بحرین، حدود ۶۵ درصد جمعیت عراق، حدود ۱۶ درصد جمعیت امارات، ۱۰ تا ۱۵ درصد جمعیت عربستان و ۲۵ درصد جمعیت کویت را دربرمی‌گیرد. از نظر قومی و زبانی، بیشترین جمعیت منطقه را اقوام ایرانی و عرب تشکیل داده‌اند و زبان فارسی و عربی نیز پرمتکلم‌ترین زبان منطقه است. طول ساحل ۸ کشور پیرامون خلیج فارس با یکدیگر متفاوت است.

نام کشور	طول ساحل	درصد	نام کشور	طول ساحل	درصد
ایران	۲۴۴۰	۴۱/۱۵	کویت	۴۹۹	۸/۴۱
امارات متحده عربی	۱۳۱۸	۲۲/۲۲	بحرین	۱۶۱	۲/۷۱
عربستان سعودی	۸۴۰	۱۴/۱۶	عراق	۵۸	۰/۹۷
قطر	۵۶۳	۹/۴۹	عمان	۵۱	۰/۸۶

طول ساحل کشورهای پیرامون خلیج فارس (کیلومتر)

همگرایی و واگرایی در منطقه

- خلیج فارس یک پهنه آبی مشترک بین کشورهای این منطقه حدود ۷۵۰ میلیارد بشکه ذخیره نفت دارد که حدود ۶۰ درصد ذخایر شناخته شده جهان را تشکیل می‌دهد. به رغم تلاش‌هایی که برای جانشین کردن انواع دیگر انرژی صورت گرفته است، جهان همچنان به نفت و گاز این منطقه وابستگی زیادی دارد.
- حدود نیمی از ۲۰ بندر تجاری که صادرات نفت جهان را انجام می‌دهند، در خلیج فارس قرار دارند. عبور روزانه بیش از ۱۵ میلیون بشکه نفت از تنگه هرمز، اهمیت این تنگه را نشان می‌دهد. کشورهای منطقه از جمله عربستان سعودی و عراق، برای کاهش وابستگی به تنگه هرمز، طرح احداث خطلوله‌هایی برای انتقال نفت خود به سواحل دریای مدیترانه و دریای سرخ (احمر) را اجرا کرده‌اند اما در بهترین حالت، فقط چند میلیون بشکه نفت را توانسته‌اند انتقال دهند و به همین سبب، از آبراهه تنگه هرمز بی‌نیاز نشده‌اند.

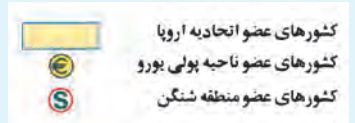
- موضوع حفظ محیط‌زیست خلیج فارس، به‌ویژه در زمینه آلودگی‌های ناشی از عبور نفت‌کش‌ها و همچنین کمبود آب شیرین به‌ویژه برای کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس از جمله مسائل مشترک این منطقه است.
- به‌طور کلی، کشورهای این منطقه همواره با تهدیدهای مشترک ابرقدرت‌های مداخله‌گر روبرو بوده‌اند. فروش اسلحه به کشورهای منطقه خلیج فارس و نیز هزینه‌های نظامی این کشورها بسیار بالا است.
- با آنکه اکثریت جمعیت این منطقه، مسلمان است، شکاف مذهبی و اختلاف بین شیعه و سنی از عوامل تهدید کننده امنیت منطقه به‌شمار می‌رود.
- عامل دیگر اختلاف، وجود نظام‌های حکومتی در منطقه است که موجب واگرایی می‌شود. درحالی‌که برخی کشورها مانند ایران نظام جمهوری دارند، برخی کشورهای منطقه با حکومت پادشاهی و امیرنشین اداره می‌شوند و میزان مشارکت مردم در این حکومت‌ها ناچیز است. به علاوه، بی‌اعتمادی و بدگمانی حاکمان و شیخ‌نشین‌ها و رقابت و اختلاف بر سر اصل و نسب اجدادی در بین آنها مشاهده می‌شود. از سوی دیگر، نگرش حکومت‌ها به قدرت‌های خارج از منطقه، متفاوت است؛ برای مثال، ایران پس از انقلاب اسلامی به پایگاه قوی ضد سلطه آمریکا و ضد اسرائیلی در منطقه تبدیل شد. همین امر کشورهای منطقه خلیج فارس را که وابستگی‌های سیاسی و نظامی به آمریکا داشته‌اند، دچار نگرانی کرده و باعث شده است، آنها علیه ایران مواضع خصمانه‌ای بگیرند.
- تفاوت‌های قومی و نژادی و اختلاف تاریخی بین ایرانیان و اعراب، به‌ویژه نام خلیج فارس، از دیگر مسائل تنش‌زای این منطقه است.
- همچنین، کشورهای بزرگ منطقه بر سر رهبری و نفوذ در منطقه خلیج فارس با یکدیگر رقابت دارند و سعی می‌کنند حداکثر نفوذ را در کشورهای کوچک‌تر آن داشته باشند.
- اختلافات مرزی یا اختلاف بر سر مالکیت منابع نفتی یا جزایر از جمله عوامل رقابت و کشمکش در منطقه است و در چند دهه اخیر موجب بروز تنش‌هایی نیز در منطقه شده است.

فعالیت

- ۱- با توجه به نقشه، کشورهای منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس را نام ببرید.
- ۲- کدام کشورها بیشترین طول ساحل و کدام کشورها کمترین طول ساحل را با خلیج فارس دارند؟
- ۳- چرا قدرت‌های جهانی به منطقه خلیج فارس توجه خاصی دارند؟ چند دلیل بیان کنید.
- ۴- جدولی رسم کنید و به‌طور گروهی و با همفکری یکدیگر، عواملی را که موجب همگرایی و واگرایی در منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس می‌شوند، فهرست کنید.

عوامل واگرایی	عوامل همگرایی
- اختلافات مرزی	- اشتراک دینی (مسلمان بودن)
.....	- وابستگی مشترک به تنگه هرمز
.....

منطقه ژئوپلیتیکی اتحادیه اروپا

ویژگی‌های طبیعی منطقه

قاره اروپا، بیش از ده میلیون کیلومتر مربع وسعت دارد. به طور کلی، بیشتر بخش‌های این قاره را سرزمین‌های پست و کم ارتفاع تشکیل می‌دهد؛ اگرچه رشته کوه‌های جوان آلپ و پیرنه و کارپات هم در آن مشاهده می‌شود. اروپا در منطقه معتدله شمالی واقع شده و قاره‌ای با آب و هوای معتدل است و بیابان در آن وجود ندارد. اروپا، رودهای پرآب و قابل کشتی‌رانی چون ولگا، دانوب و راین دارد که برخی از آنها از چند کشور عبور می‌کنند. به دلیل وجود آب فراوان و زمین‌های حاصلخیز، قسمت اعظم این قاره قابل کشاورزی است. همچنین، زمین‌های مسطح و آب و هوای مناسب، زمینه احداث خط آهن و شبکه حمل و نقل گسترده را بین همه کشورهای این قاره فراهم آورده است. این منطقه به اقیانوس اطلس، اقیانوس منجمد شمالی، دریای سیاه، دریای مدیترانه و دریای آدریاتیک دسترسی دارد. در حاشیه‌های قاره اروپا خلیج‌ها و بریدگی‌های فراوانی هست که امکان تجارت دریایی و رونق بازرگانی و تأسیس بندرگاه‌های فعال را برای منطقه به وجود آورده است.

ویژگی‌های انسانی منطقه

اروپا قاره‌ای کم وسعت است اما با حدود ۵۰ کشور مستقل، قاره‌ای پر جمعیت به حساب می‌آید و تراکم جمعیت آن زیاد است. این قاره بیش از ۷۰۰ میلیون نفر جمعیت دارد و تراکم جمعیت در آن ۷۰ نفر در کیلومتر مربع است. مردم اروپا از نژاد سفیدند که شامل تیره‌های مختلفی چون مدیترانه‌ای و آلی است. با وجود زبان‌های متعدد، ریشه‌ی زبان‌های این قاره، هندواروپایی است. بیشتر مردم اروپا، پیرو دین مسیحیت‌اند. به طور کلی، کشورهای قاره‌ی اروپا جزء کشورهای پیشرفته‌ی صنعتی هستند و این قاره کشورهای دارای اقتصادهای برتر جهانی را از نظر درآمد و رشد اقتصادی در خود جای داده است.

بخش غربی قاره‌ی اروپا پس از جنگ جهانی دوم و در نیمه‌ی قرن بیستم دچار فرایند همگرایی شد؛ به طوری که معروف‌ترین سازمان منطقه‌ای در جهان به نام اتحادیه اروپا در آن شکل گرفت و توسعه یافت. به غیر از انگلیس، هم‌اکنون ۲۷ کشور عضو این اتحادیه‌اند.

همگرایی و واگرایی در منطقه

● همان‌طور که قبلاً گفته شد، نوعی وحدت جغرافیایی در قاره‌ی اروپا دیده می‌شود که موجب اشتراک در ویژگی‌ها و تجانس نسبی منطقه‌ای و کالبد فضایی / جغرافیایی واحد شده و به شکل‌گیری اتحادیه‌ی اروپا کمک کرده است. خاک حاصلخیز، سرزمین‌های هموار و رودهای پرآب، امکان کشاورزی و شبکه‌ی گسترده حمل و نقل را در این منطقه پدید آورده است.

● عامل دیگر، ویژگی‌های فرهنگی و اقتصادی مشترک است. در بین عوامل فرهنگی، با وجود تنوع فرهنگ‌ها، کشورهای قاره‌ی اروپا ریشه‌های تاریخی مشترک دارند و رویدادهای تاریخی تأثیرگذاری را از سرگذرانده‌اند. مرکز تمدن قدیم اروپا، نواحی شمالی مدیترانه به‌ویژه یونان و روم بوده است. کشورهای اروپایی به‌طور مشترک، دوره‌های تاریخی قرون وسطی، رنسانس یا تجدید حیات علمی و فرهنگی، استعمارگری، انقلاب کبیر فرانسه و انقلاب صنعتی را پشت سر گذاشته‌اند که آنها را در درس تاریخ مطالعه کرده‌اید.

جنگ‌های جهانی اول و دوم، تأثیرات زاینباری بر اروپا داشته و ویرانی‌های زیادی در اروپا به جای گذاشته است. پس از جنگ جهانی دوم، آمریکا و پس از آن ژاپن به قدرت‌های صنعتی بزرگ تبدیل شدند. اروپا تلاش کرد از این قدرت‌ها بازماند. در سال ۱۹۵۷ میلادی، جامعه اقتصادی اروپا با عضویت ۶ کشور پدید آمد که منشأ اتحادیه‌ی اروپایی امروزی است و به تدریج بر تعداد این کشورها افزوده شد. قاره‌ی اروپا دارای منابع زیرزمینی از قبیل معادن زغال‌سنگ و نفت (در بای شمال) است اما این منابع پاسخگوی نیاز کارخانه‌های صنعتی این قاره نیستند. به‌طور کلی، کشورهای اروپایی واردکننده‌ی مواد اولیه و معدنی، به‌ویژه نفت هستند.

کشورهای اروپایی همچنین صادرکننده‌ی کالاهای صنعتی به جهان‌اند و از این نظر منافع مشترک اقتصادی دارند. امروزه نیز اروپا سعی می‌کند بتواند از نظر فناوری و اقتصاد با ایالات متحده آمریکا، چین و سایر اقتصادهای برتر دنیا رقابت کند.

● اتحادیه‌ی اروپا یک اتحادیه‌ی اقتصادی – سیاسی است. این اتحادیه از ۲۷ کشور اروپایی تشکیل شده و در سال ۲۰۱۶ حدود ۵۱۰ میلیون نفر جمعیت داشته است. اتحادیه‌ی اروپا واحد پول مشترکی به نام «یورو» را معرفی کرده است که در ۱۹ کشور از آن استفاده می‌شود. پیمان شنگن، کنترل روادید (ویزا) را بین اغلب کشورهای عضو لغو کرده است و شهروندان عضو کشورهای شنگن می‌توانند به راحتی در بین کشورهای عضو رفت و آمد کنند. کشورهای اتحادیه اروپا سعی می‌کنند از سیاست‌های عمومی و مشترکی در امور اقتصادی، سیاست خارجی، دفاع، کشاورزی و تجارت پیروی کنند. به همین جهت، این اتحادیه نهادهای مشترکی چون شورای اروپا، کمیسیون اروپا، پارلمان (مجلس) اروپا، دادگاه اروپا و بانک مرکزی اروپا را پایه‌گذاری کرده است. کشورهای عضو اتحادیه با آنکه مستقل‌اند، متعهد می‌شوند که از مصوبات و احکام اتحادیه‌ی اروپا پیروی کنند. دولت‌های اروپایی به رغم حفظ پرچم ملی و رسمی کشور خود، برافراشتن پرچم مشترک

اتحادیه اروپا را نیز در کشور خویش پذیرفته اند.

البته برخی از کشورهای اروپایی چون سوئیس، نروژ و ایسلند، عضو این اتحادیه نیستند و بعضی از کشورها نظیر گرجستان عضو ناظر آن هستند. به رغم درجه بالای وحدت و همگرایی در این اتحادیه، فرایندهای واگرایی نیز در آن جریان دارد.

● یکی از عوامل واگرایی در این اتحادیه، تفاوت در سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو است. برای مثال، کشورهایی چون آلمان و فرانسه، قدرت‌های اقتصادی بزرگی هستند و برخی کشورها همچون یونان، کرواسی، مالت و قبرس، قدرت یا توسعه اقتصادی چندانی ندارند و همین امر اختلافاتی را در درون اتحادیه، به وجود می‌آورد.

● همچنین، قدرت‌های برتر در اتحادیه اروپا مانند انگلیس؛ فرانسه و آلمان گاه برای قلمرو سازی ژئوپلیتیکی یعنی نفوذ، کنترل، تأثیر گذاری و سلطه بر فضای جغرافیایی اتحادیه یا تضمین قدرت، امنیت و منافع ملی خود با یکدیگر رقابت می‌کنند.

● رشد ملی‌گرایی افراطی از جمله چالش‌های کشورهای اروپایی است که موجب شده است عده‌ای از مردم کشورهای عضو با سیاست‌های این اتحادیه مخالف باشند و به سمت خروج از آن حرکت کنند. این ملی‌گرایی و نژاد پرستی در دهه اخیر بیشتر تحت تأثیر اقدامات تروریستی و بروز ناامنی و نیز مهاجرت‌های زیاد از کشورهای در حال بحران آسیای غربی و جنوب غربی و افریقا به این قاره شدت گرفته است.

● در سال ۲۰۱۶ میلادی در یک همه پرسی، اکثر مردم انگلستان به خروج این کشور از اتحادیه اروپا رأی دادند و زمینه‌های خروج از آن را فراهم کردند. خروج انگلستان از اتحادیه اروپا، به نوبه خود موجب تضعیف این اتحادیه می‌شود.

فعالیت

۱. با توجه به نقشه، کشورهای عضو اتحادیه اروپا را نام ببرید.

۲. جدولی رسم کنید و به طور گروهی و با همفکری یکدیگر، عوامل همگرایی و واگرایی را در منطقه اتحادیه اروپا فهرست کنید.

عوامل واگرایی	عوامل همگرایی
.....

۳. با توجه به آنچه از مطالعه موردی ۳ و ۴ استنباط کرده‌اید، بگویید کدام منطقه (خلیج فارس یا اتحادیه اروپا) در همگرایی و رسیدن به وحدت موفق‌تر بوده است؟ عوامل و واگرایی در کدام منطقه بیشتر است؟ به نظر شما، برای کاهش واگرایی در منطقه مذکور چه می‌توان کرد؟

پیوست‌ها

واژه‌ها و اصطلاحات

آب‌سنگ مرجانی: سنگ‌ها و صخره‌هایی که از انباشته شدن اسکلت و بقایای مرجان‌ها در آب‌های گرم و کم‌عمق طی میلیون‌ها سال پدید آمده‌اند.

آکسفام: یک گروه بین‌المللی امدادسانی برای مبارزه با فقر، گرسنگی و بی‌عدالتی است. این مؤسسه در سال ۱۹۴۲ در دانشگاه آکسفورد انگلستان در قالب یک کمیته امدادسانی برای مبارزه با قحطی تأسیس شد.

آنیمیسیم: مذاهب قبیله‌ای؛ این مذاهب در واقع بت‌پرستی و پرستش موجودات خیالی در سنگ‌ها، باتلاق‌ها، جنگل‌ها و مانند آن است و بیشتر در مناطق دورافتاده جنگلی، قطبی، بیابانی و... دیده می‌شود.

امنیت غذایی: دسترسی همه مردم به غذای کافی و سالم در تمام طول عمر برای داشتن یک زندگی سالم است.

انقلاب سبز: مجموعه‌ای از روش‌های کاربرد ماشین‌آلات کشاورزی، استفاده از گونه‌های پربازده و کودها و بهبود روش‌های آبیاری که از دهه ۱۹۶۰ با ابتکار کشاورزان مکزیک در استفاده از گونه مقاوم گندم در برابر آفت و بالا بردن میزان تولید آغاز شد و در همه کشورهای گسترش یافت. این برنامه‌ها که با حمایت سرمایه‌داران آمریکایی طراحی و اجرا شده‌اند، به تخریب محیط‌زیست و گسترش بیماری‌های گوناگون در اثر مصرف سموم و کودهای شیمیایی منجر گردیده‌اند.

بالتو اسلاویک: زبان‌های اسلاوی یا اسلاوونیک که از شاخه‌های خانواده‌زبانی هندواروپایی هستند و یازبان‌های بالتیک در شرق و جنوب شرقی دریای بالتیک و شبه‌جزیره بالکان نزدیکی دارند. برخی زبان‌شناسان این دو گروه را در یک زیرمجموعه قرار می‌دهند و بالتو اسلاویک می‌نامند.

پاک‌سازی قومی: تبعید، اجبار کردن به مهاجرت یا کشتن برخی گروه‌های قومی، نژادی و مذهبی در یک منطقه به منظور یکدست کردن آن منطقه از نظر قومی.

تائوئیسم: فلسفه و روش فکری منسوب به لائوتسه، فیلسوف چینی، که در قرن ششم پیش از میلاد پدیدار شد و با اعتقادات و اعمال مذهبی خاصی همراه بود.

توده زیستی (بیوماس): کلیه موادی که از موجودات زنده یا بقایای آنها به دست می‌آیند مانند چوب درختان، اجساد گیاهان و جانوران، پس مانده‌های کشاورزی و فضولات دامی و فاضلاب‌های شهری و صنعتی. توده زیستی از منابع مهم انرژی تجدیدپذیر است.

تولید ناخالص داخلی: عبارت است از ارزش کلیه محصولات که در یک دوره معین (یک‌سال) در داخل یک کشور تولید می‌شود. میزان تولید ناخالص داخلی (GDP) در کشورهای جهان، متفاوت است.

جغرافیای فرهنگی: شاخه‌ای از جغرافیای انسانی است که الگوهای پراکندگی فرهنگ‌ها بر روی زمین، تفاوت‌های نواحی فرهنگی، چشم‌اندازهای فرهنگی و همچنین بسیاری از موضوعات جدید، نظیر جهانی شدن و حوزه‌های نفوذ فرهنگی را مطالعه می‌کند.

حق عبور و مرور بدون ضرر: به اجازه عبور شناورهای خارجی از دریای سرزمینی یک کشور گفته می‌شود؛ به طوری که محل نظم و آرامش و امنیت دولت ساحلی نباشد.

دیپلماسی: به دانش ارتباط میان سیاستمداران و سران کشورهای جهان گفته می‌شود.

دیواره دریایی: یا دیواره ساحلی نوعی سازه است که برای کاهش ضررهای ناشی از جزر و مد یا سونامی در تأسیسات ساحلی ساخته می‌شود و معمولاً ۳ تا ۵ متر ارتفاع دارد.

سوء تغذیه: مصرف ناکافی یا نامناسب غذا؛ به طوری که مواد مورد نیاز مانند پروتئین‌ها، مواد معدنی و ویتامین‌ها به اندازه کافی به بدن نرسد.

عصر اکتشافات جغرافیایی: زمان آن از پایان قرن پانزدهم تا هجدهم میلادی است و طی آن، کاشفان و دریانوردان اروپایی، سرزمین‌های نو مانند قاره آمریکا و استرالیا را کشف کردند. این دوره با رونق تجارت، شکل‌گیری دولت‌های استعمارگر اروپایی و به وجود آمدن مستعمرات در نواحی مختلف دنیا همراه بوده است.

فائو: سازمان خواربار و کشاورزی وابسته به سازمان ملل متحد که هدف آن ارائه خدمات به کشورها برای گسترش و مدرن‌سازی جنگل‌داری، شیلات، و تأمین و توزیع غذای مناسب برای همگان و مبارزه با سوء تغذیه در کشورها، به ویژه کشورهای کمتر توسعه یافته صنعتی است.

فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی: تجزیه کشور اتحاد جماهیر شوروی سابق به روسیه و تعداد زیادی جمهوری‌های مستقل؛ این کشور متشکل از جمهوری‌های شورایی مختلف و دارای نظام کمونیستی بود که با نظام سرمایه‌داری ایالات متحده آمریکا و اروپای غربی رقابت می‌کرد. از دهه ۱۹۸۰ جنگ سرد بحران‌ها و تغییراتی در نظام سیاسی و اقتصادی این کشور پهناور پدید آورد که در نتیجه آنها، این کشور به روسیه و تعداد زیادی جمهوری مستقل، مانند قزاقستان، تاجیکستان و ترکمنستان تجزیه شد.

کشتی فلّه بر: نوعی کشتی تجاری است که برای حمل و نقل کالاهای بسته بندی نشده و فلّه‌ای مانند غلات، زغال سنگ، کانی‌ها و سیمان به کار گرفته می‌شود. عرشه این نوع کشتی‌ها مسطح است و در سراسر آن، دریچه‌های ضدآب وجود دارد که از محموله در مقابل نشست آب محافظت می‌کنند.

کشتی کانتینری: در این نوع کشتی حمل انواع محصولات با بسته بندی کانتینری انجام می‌گیرد. کانتینرها (بارگنج) اندازه‌هایی استاندارد دارند و دارای محفظه‌ای فولادی یا آلومینیومی هستند. بارگیری و تخلیه کالا از کشتی و حمل و نقل آن به نواحی مختلف، به این روش با سهولت و ایمنی بیشتر انجام می‌گیرد.

کلان شهر: مادرشهر، که با عنوان کلان‌شهر یا متروپلیس هم شناخته می‌شود، به شهرهای بزرگ و پرجمعیت می‌گویند. کلان‌شهر یا مادرشهر معمولاً از یک شهر مرکزی و تعدادی شهر اقماری تشکیل می‌شود و در هر کشور اهمیت سیاسی، اقتصادی، بازرگانی و فرهنگی زیادی دارد.

کمونیسم: یک ایدئولوژی است که در آن مالکیت خصوصی بر ابزار تولید نفی می‌شود و مالکیت جمعی بر ابزار تولید و جامعه‌ای بدون اختلاف طبقاتی و طبقه سرمایه‌دار تأیید می‌گردد. این ایدئولوژی بر مبنای تفکرات کارل مارکس و مکتب مارکسیسم پایه‌گذاری شده است.

گرسنگی: نرسیدن حداقل انرژی لازم (حدود ۱۸۰۰ کیلو کالری در روز) به بدن، در اثر کمبود مواد غذایی یا دسترسی نداشتن به غذاست.

لاتین: زبانی از خانواده زبان‌های ایتالیک از زیر شاخه هند و اروپایی است و در گذشته، در بخشی از ایتالیا و اروپای کنونی به این زبان صحبت می‌شد. با رسمی اعلام شدن زبان لاتین توسط کلیسای روم این زبان اعتبار بسیار یافت. امروزه ریشه زبان‌هایی چون اسپانیولی، پرتغالی، فرانسوی و ایتالیایی لاتین است.

لاما: جانوری از گروه سترسانان که بومی آمریکای جنوبی است و در کوه‌های آند زندگی می‌کند. از این جانور برای بارکشی استفاده می‌شود و از گوشت و پشم آن نیز استفاده می‌کنند. لاما برخلاف شترکوهان ندارد و وزن آن بین ۱۲۰ تا ۱۵۰ کیلوگرم است.

ماده گرایی: ماده باوری یا ماتریالیسم به دیدگاهی گفته می‌شود که بنا بر آن، هر آنچه در هستی وجود دارد ماده یا انرژی است و آگاهی و شعور و روح خارج از ماده وجود ندارد. این دیدگاه به وجود آفریدگار و دنیای پس از مرگ اعتقاد ندارد.

منطقه نظارت: قلمرو منطقه نظارت حدود ۱۲ مایل بعد از دریای سرزمینی است و دولت ساحلی در این بخش نظارت می‌کند تا از تخلفاتی مانند نقض مقررات مالی، مهاجرتی، گمرکی و... در دریای سرزمینی و آب‌های داخلی جلوگیری کند.

منطقه انحصاری اقتصادی: حد نهایی آن خط ۲۰۰ مایل از خط مبدأ است که دولت ساحلی در آن حق تعیین مقررات مربوط به منابع اقتصادی مانند اکتشاف و بهره‌برداری از منابع غیرزنده، استفاده از انرژی آب دریا، تأسیسات، جزیره مصنوعی و اجرای آنها را دارد. کشورهای غیر ساحلی نیز در این منطقه حق کشتیرانی آزاد دارند.

موازنه تجاری: موازنه یا تراز تجاری، تفاوت ارزش پولی واردات و صادرات یک ناحیه یا کشور طی یک دوره معین است. اگر صادرات بیشتر از واردات باشد، موازنه مثبت است و کشور مازاد تجاری دارد و اگر واردات بیشتر از صادرات باشد، موازنه منفی است و کشور کسری تجاری دارد.

موج شکن: سازه‌ای از جنس سیمان، سنگ یا بتن آرمه است که برای حفظ تأسیسات ساحلی از خطر امواج و مقابله با تأثیر آنها ساخته می‌شود.

ناتو: پیمان نظامی آتلانتیک شمالی یا ناتو در سال ۱۹۴۹ در واشنگتن پایه‌گذاری شد. ۲۸ عضو آن توافق کرده‌اند که در صورت حمله به یک یا چند کشور اروپایی عضو این پیمان یا امریکای شمالی، همه اعضا موظف به مقابله با آن حمله‌اند.

نیروی کوریولیس: یا اثر کوریولیس، یک شبه نیروست که باعث انحراف اجسام در حال حرکت به بیرون از راستای خط راست می‌شود. با چرخش زمین به دور خود، اجسام در حال حرکت در نیمکره شمالی به سمت راست و در نیمکره جنوبی به سمت چپ، منحرف می‌شوند.

هاریکن: چرخند (سیکلون)هایی است که روی اقیانوس‌های گرم منطقه استوایی توسعه می‌یابد. بادهای شدید با سرعت ۷۱ مایل در ساعت و باران‌های سیل‌آسا ایجاد می‌کند. هاریکن‌ها، باعث خسارات‌های جانی و مالی فراوانی در نواحی ساحلی می‌شوند.

یونیسف: صندوق کودکان ملل متحد که برای ارتقای بهداشت، واکسیناسیون، بهداشت و آموزش کودکان و حفاظت از آنها در برابر سوءاستفاده و خشونت عمدتاً در مناطق فقیر و جنگ زده فعالیت می‌کند. یونیسف دارای صندوق اعانه‌است که از طریق آن برای برنامه‌های خود کمک‌های مالی دریافت می‌کند.

سپاسگزاری

از سازمان بنادر و دریانوردی، نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران و معاونت اجتماعی فرماندهی مرزبانی ناجا که با ارائه اطلاعات، فیلم، تصویر و ... در بخش‌هایی از کتاب ما را یاری کردند، قدردانی می‌شود.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی جهت ایفای نقش خطیر خود در اجرای سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مشارکت معلمان را به‌عنوان یک سیاست اجرایی مهم دنبال می‌کند. برای تحقق این امر در اقدامی نوآورانه سامانه تعاملی بر خط اعتبارسنجی کتاب‌های درسی راه‌اندازی شد تا با دریافت نظرات معلمان درباره کتاب‌های درسی نونگاشت، کتاب‌های درسی را در اولین سال چاپ، با کمترین اشکال به دانش‌آموزان و معلمان ارجمند تقدیم نماید. در انجام مطلوب این فرایند، همکاران گروه تحلیل محتوای آموزشی و پرورشی استان‌ها، گروه‌های آموزشی، دبیرخانه راهبری دروس و مدیریت محترم پروژه آقای محسن باهو نقش سازنده‌ای را بر عهده داشتند. ضمن ارج نهادن به تلاش تمامی این همکاران، اسامی دبیران و هنرآموزانی که تلاش مضاعفی را در این زمینه داشته و با ارائه نظرات خود سازمان را در بهبود محتوای این کتاب یاری کرده‌اند به شرح زیر اعلام می‌شود.

کتاب جغرافیا (۲) - کد ۱۱۱۲۱۸

ردیف	نام و نام خانوادگی	استان محل خدمت	ردیف	نام و نام خانوادگی	استان محل خدمت
۱	نعیمه سادات کاظمی	سمنان	۲۶	محسن یوسفی	قم
۲	نعمت ملکی	همدان	۲۷	حکیمه عالی زاده	هرمزگان
۳	زینب جوانشیر	آذربایجان شرقی	۲۸	مهناز دانش	چهارمحال و بختیاری
۴	سپیده پورصمد	آذربایجان شرقی	۲۹	عبدالوهاب شرافتی	گلستان
۵	خلیل عباسی	گلستان	۳۰	حسین نژادعباسی	خراسان رضوی
۶	لیلا اصلاحی	مرکزی	۳۱	نصرت مصطفی پور	کرمان
۷	عباس قویدل	سیستان و بلوچستان	۳۲	محمد رضا ربانی	البرز
۸	کلثوم عرب	خراسان جنوبی	۳۳	مرتضی بصیری توجائی	گیلان
۹	زهره حکمتیان	همدان	۳۴	هاجر احمدی	گیلان
۱۰	زهره صالحی	مرکزی	۳۵	زهره صمدی	شهرستانهای تهران
۱۱	محمد تقی خورشیدی	خراسان رضوی	۳۶	جهان بولاد کاظمی	فارس
۱۲	محمد عزیزی	ایلام	۳۷	شمس السادات میر اکبری	یزد
۱۳	زهره صداقت زاده	فارس	۳۸	ناهید کشاورز	خوزستان
۱۴	نسرین گیوشادی	خراسان جنوبی	۳۹	سید حامد شهدایی	مازندران
۱۵	علی حسینی	ایلام	۴۰	مهدی تقی لو	زنجان
۱۶	نسرین جوانشیری	کرمان	۴۱	بهنام مجیدپور	اردبیل
۱۷	مهین منافی	آذربایجان غربی	۴۲	کاظم رستمی	چهارمحال و بختیاری
۱۸	آزینا رحیمی	اصفهان	۴۳	فاطمه توانگر کلیمانی	اردبیل
۱۹	افسر تیموری	شهرستانهای تهران	۴۴	اقبال وحدانی	کردستان
۲۰	سید قاسم غریب زاده	بوشهر	۴۵	عبدالغنی صفرزائی	سیستان و بلوچستان
۲۱	ثریا فرجی	کرمانشاه	۴۶	حمید جوینی	خراسان شمالی
۲۲	کناون بهارلویی	اصفهان	۴۷	رضا رضایی	کهگیلویه و بویراحمد
۲۳	سید رضا سیدی	شهرتهران	۴۸	شجاع کریمی نژاد	هرمزگان
۲۴	سلطنت صادقی	شهرتهران	۴۹	سید علی اصغر هادیان امرئی	مازندران
۲۵	علیرضا عزیزی	البرز			

